

Vlaamse overheid

**Profiel, leerroutes en
beweegredenen van de
deelnemers aan het Tweedekans-
onderwijs en de Examencommissie
van de Vlaamse Gemeenschap**

**Vlaams Ministerie
van Onderwijs en Vorming**

**Profiel, leerroutes en beweegredenen
van de deelnemers aan het
Tweedekansonderwijs en de
Examencommissie van de Vlaamse
Gemeenschap**

Voorwoord

In de huidige kennismaatschappij winnen goede scholing en opleiding voortdurend aan belang. Ze vormen een basisvoorwaarde voor innovatie en economische ontwikkeling.

In die context is een diploma secundair onderwijs een onmisbaar toegangsticket voor de arbeidsmarkt en een basisvoorwaarde voor maatschappelijke integratie en participatie. De grote meerderheid van de jongeren behaalt dat diploma in het reguliere dagonderwijs. Maar een aantal burgers valt door de mazen van het net omwille van bijvoorbeeld ziekte, psychologische of familiale omstandighedenproblemen. Een beperkt aantal jongeren krijgt thuisonderwijs. Of is hoogbegaafd en ziet de gewone school niet zitten.

Het Vlaamse onderwijssysteem schenkt al vele decennia specifieke aandacht aan deze doelgroepen. De eerste archiefdocumenten van de 'middenjury' dateren van 1965 (met wetgeving van 1850 als grondslag). In 1991 veranderde de naam in 'Examencommissie van de Vlaamse Gemeenschap'. De democratiseringsbeweging in het onderwijs kende een stroomversnelling vanaf 1968 en ligt aan de basis van het tweedekansonderwijs. Oorspronkelijk bereidde het tweedekansonderwijs volwassenen voor op het afleggen van examens voor de middenjury. Het Vlaamse decreet op het Volwassenenonderwijs van 1999 erkent centra voor tweedekansonderwijs als onafhankelijke scholen binnen het secundair volwassenenonderwijs, waardoor ze zelf diploma's kunnen uitreiken.

De Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming vond de tijd rijp om deze twee alternatieve manieren om een diploma van secundair onderwijs te behalen, grondig te analyseren. Hij gaf daarom in 2006 de opdracht tot een onderzoek dat werd uitgevoerd door een team van de Vrije Universiteit Brussel onder leiding van de professoren Ignace Glorieux en Mark Jegers. De vragen die daarbij centraal stonden waren: wie maakt gebruik van deze extra kans op een diploma en op welke leeftijd? Waarom vielen deze mensen in het reguliere onderwijssysteem uit de boot? Wie kiest voor de examencommissie en wie voor het tweedekansonderwijs? Wat zijn de slaagkansen als (jong-)volwassenen de draad weer opnemen?

De resultaten van deze studie werpen een nieuw licht op de doelgroep en stellen de overheid en het onderwijsveld in staat om efficiënter op de diverse doelgroepen in te spelen. De onderzoekers formuleren dan ook een aantal aanbevelingen voor de beleidsmakers en organisatoren.

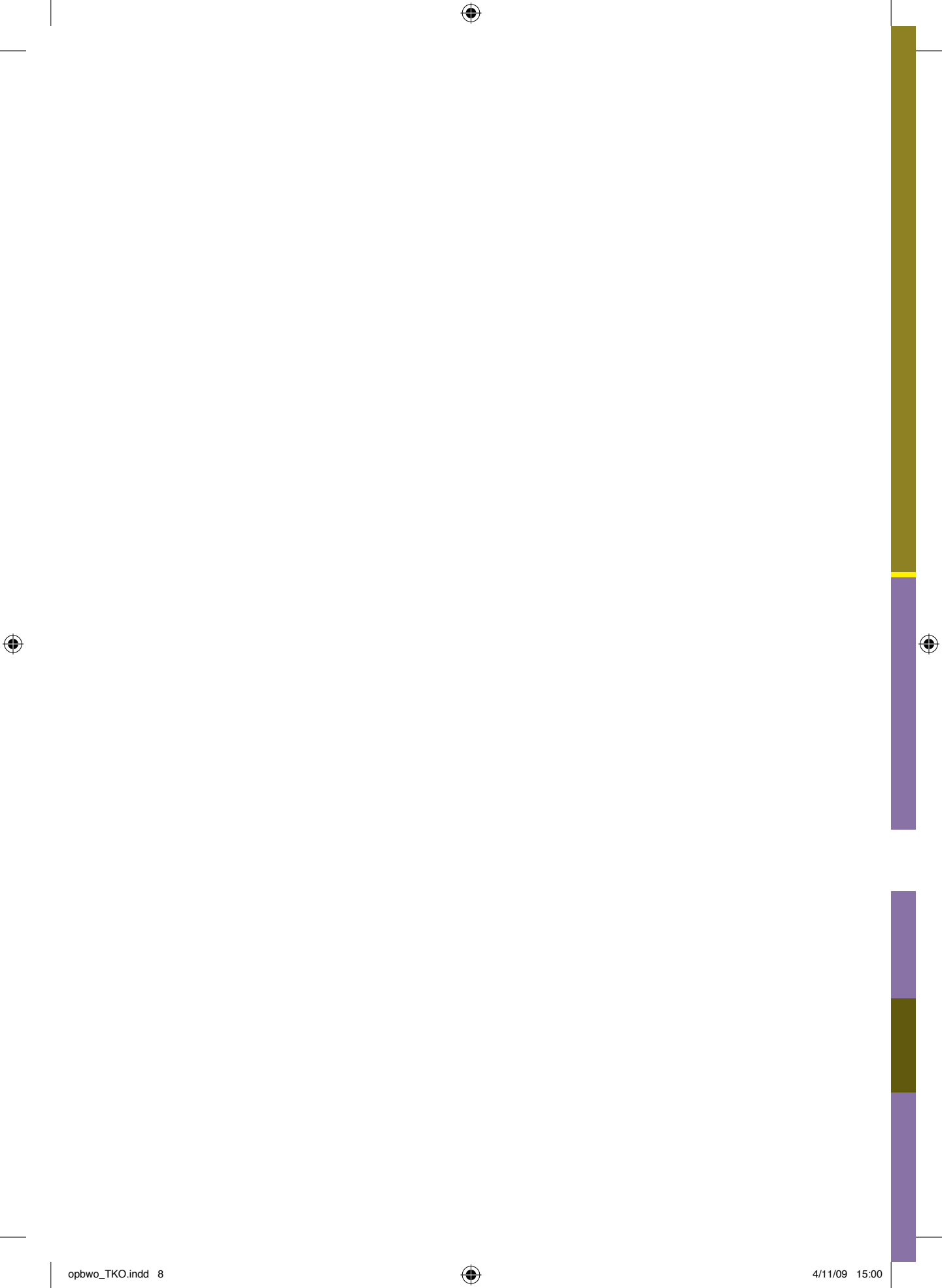
De volledige studie is gepubliceerd in het boek 'Wie Herkanst? Profiel, leerroutes en beweegredenen van de deelnemers aan het

Tweedekansonderwijs en de Examencommissie van de Vlaamse Gemeenschap' van Ignace Glorieux, Ryfka Heyman, Marc Jegers, Maaïke Taelman en Yolis Van Dorsselaer (Garant, 2009). In deze brochure vindt u een samenvatting van de belangrijkste onderzoeksresultaten en beleidsaanbevelingen. Deze brochure werd in opdracht van het Departement Onderwijs en Vorming geschreven op basis van het onderzoeksrapport.¹

-
- 1 In deze brochure gebruiken we de termen 'examencommissie' en 'tweedekansonderwijs'. De correcte en volledige benamingen zijn: Examencommissie van de Vlaamse Gemeenschap Secundair volwassenenonderwijs – studiegebied algemene vorming. Hoewel 'tweedekansonderwijs', dus geen deel meer uitmaakt van de officiële benaming, behouden we deze term omdat hij zo ruim bekend is in het brede onderwijsveld en de maatschappij. Functiebenamingen krijgen soms impliciet een sekse toegeschreven. In deze publicatie zijn de benamingen en de formuleringen in hij-vorm slechts een pragmatische keuze. Met 'leraar', 'directeur', 'leerling' enz. worden altijd zowel mannen als vrouwen bedoeld.

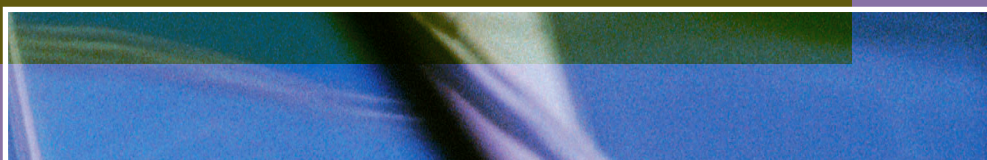
Inhoudstafel

1	Levenslang leren en ongekwalificeerde uitstroom	10
1.1	Levenslang leren	10
1.2	Ongekwalificeerde uitstroom	11
2	Een tweede kans	16
2.1	Examencommissie	16
2.2	Tweedekansonderwijs	17
2.3	Profiel van de herkanser	19
3	Onderzoeksfocus	26
3.1	Onderzoeksvragen	26
3.2	Onderzoeksverloop	27
4	Keuze examencommissie en tweedekansonderwijs	32
4.1	Achtergrondkenmerken van kandidaten	32
4.2	Schoolloopbaan	40
4.3	Arbeidsloopbaan	44
4.4	Welke onderwijsvorm kiezen herkansers?	50
4.5	Motivatie	52
4.6	Verwachtingen	53
4.7	Keuze voor examencommissie of tweedekansonderwijs	54
4.8	Houdingen	56
4.9	Veelheid van factoren	57
5	Ervaringen met examencommissie en tweedekansonderwijs	62
5.1	Hulp bij deelname	62
5.2	Vorbereiding op examens	63
5.3	Beoordeling door herkansers	64
5.4	Toekomstplannen	67
5.5	Knelpunten	68
5.6	Voordelen	70
5.7	Bekendheid	71
6	Aanbevelingen	74
	Colofon	78

Hoofdstuk 1

Levenslang leren en ongekwalificeerde uitstroom

1 Levenslang leren en ongekwalificeerde uitstroom

1.1 Levenslang leren

De Europese top van Lissabon in 2000 legt de ambitieuze doelstelling vast om Europa tegen 2010 te laten uitgroeien tot de meest concurrerende en dynamische kennismaatschappij wereldwijd. Ze legt daarbij een aantal kwalitatieve doelstellingen vast voor het levenslange leerproces van de bevolking, en stelt minimale kwalificatievereisten voor jongeren en een vermindering van de ongekwalificeerde uitstroom voorop.

In 2001 concretiseren de Vlaamse regering en de sociale partners deze doelstelling in het Pact van Vilvoorde. Ze stellen dat in 2010 de ongekwalificeerde uitstroom nog maximaal 10 % mag bedragen. Bovendien moet minstens 12,5 % van de bevolking deelnemen aan permanente vorming.

Levenslang leren betekent dat iedere burger zijn hele leven lang gemotiveerd moet zijn om zijn kennis en inzicht te verruimen en zijn bekwaamheden te ontwikkelen en ontplooien. Dat moet hem in staat stellen om professionele, culturele en sociale taken in onze snel veranderende samenleving beter aan te kunnen en zich kritisch en zingevend op te stellen.

Niet alleen het volwassenenonderwijs van de Vlaamse Gemeenschap focust op dit levenslange leren. Een groot aantal Vlaamse organisaties en instellingen is actief op dit domein: Syntra Vlaanderen, VDAB-beroepsopleiding, landbouwvorming, federaties en sociaalculturele organisaties met initiatieven voor risicogroepen en opleidingen in bedrijven.

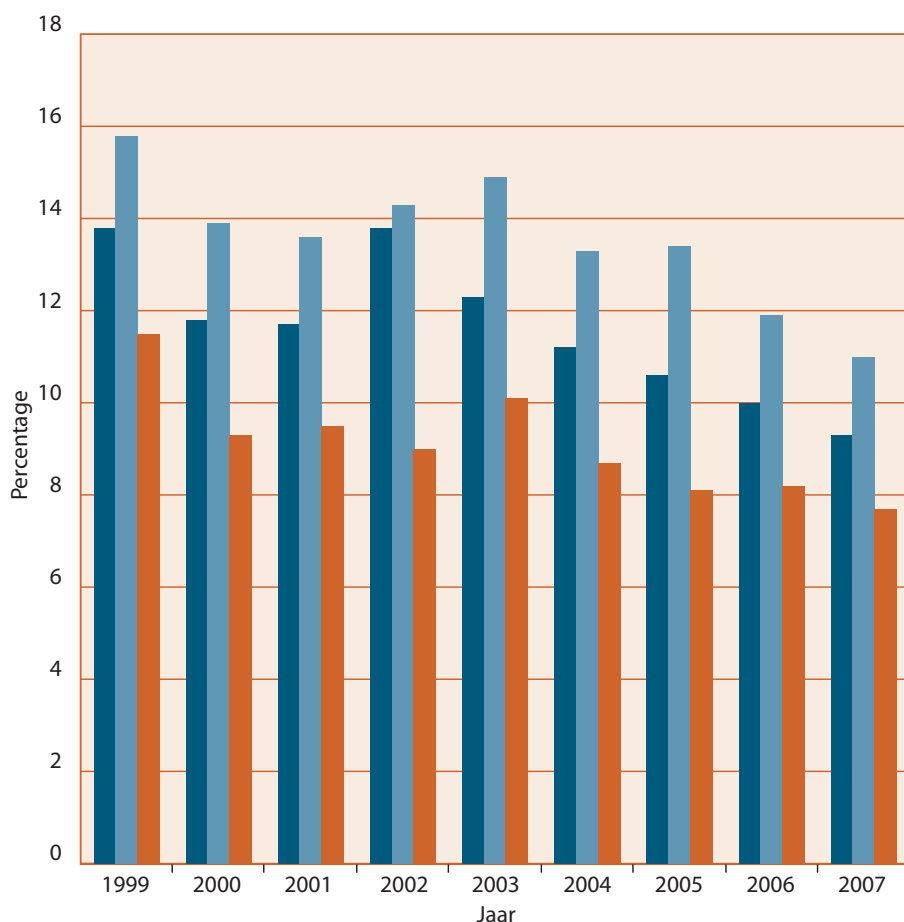
Onderzoek toont aan dat wie ouder is dan vijftientig en nog geen diploma op zak heeft, het erg moeilijk krijgt om dat alsnog te behalen. Tussen 25 en 50 jaar komt er veel op ons af: een carrière opbouwen, een gezin stichten, zorg dragen voor kinderen, een woning afbetalen, ... Scholing herverdelen over de levensloop is niet vanzelfsprekend en lukt vaak niet.

Een diploma secundair onderwijs is meer dan ooit een basisvereiste om werk te vinden en zeker om promotie te maken en een carrière uit te bouwen. Toch blijkt uit onderzoek dat levenslang leren vooral een realiteit is voor wie al een diploma van het secundair onderwijs op zak heeft. Laaggeschoolden en personen uit sociaal-economisch zwakke milieus nemen er het minst vaak aan deel.

In de periode 2000-2004 groeide de participatie aan levenslang leren van 7,4 % tot 10,8 %. Daarmee stijgen we boven het Europese gemiddelde van 10,3 %. Maar laaggeschoolde en oudere burgers participeren het minst. In de leeftijdsgroep 25-39 jaar participeert 12,9 %. Bij de groep tussen 50 en 64 jaar is dat maar 6 %. In 2004 nam 18 % van de hooggeschoolde volwassenen deel aan vorming, tegenover 3,9 % van de laaggeschoolden.

1.2 Ongekwalficeerde uitstroom

Grafiek: evolutie ongekwalficeerde uitstroom in het Vlaamse Gewest – bron: Steunpunt Werk en Economie 2009

Het onderzoek naar examencommissie en tweedekansonderwijs definieert ongekwalficeerde uitstroom als: jongeren die de school verlaten zonder diploma secundair onderwijs.

Vlaanderen doet het in België beter dan de andere gewesten. In 2007 gaat het om 9,3 % van de jongeren tegenover 14,3 % in het Waalse en 20,2 % in het Brussels hoofdstedelijk gewest. Het Belgische gemiddelde bedraagt 15,7 %, het Europese voor 2005 klokt af op 15,2 %. In alle gewesten stromen veel meer jongens dan meisjes uit zonder diploma secundair onderwijs.

De ongekwalificeerde uitstroom heeft een aantal kenmerken

Meer jongens dan meisjes

Onderzoek toont aan dat jongens een problematischer schoolloopbaan kennen dan meisjes en dus een groter risico lopen op voortijdig afhaken. Ze beginnen vaker met onrealistische verwachtingen aan het secundair onderwijs en komen in de 'waterval' terecht waarbij ze naar minder theoretisch georiënteerde onderwijsvormen afzakken. Ander onderzoek stelt dan weer dat meisjes gemotiveerder zijn dan jongens omdat ze zich meer zorgen maken over werkloosheid.

Lagere sociaaleconomische achtergrond versterkt problemen

Jongeren met laaggeschoolde ouders hebben duidelijk een kleinere kans om het diploma secundair onderwijs te behalen, en dit ongeacht de etnische afkomst. In het beroepsonderwijs (bso en dbso) heeft 85 % van de leerlingen een lagere sociaaleconomische achtergrond. Een aantal daarvan had net zo goed in het algemeen of technisch onderwijs kunnen zitten.

Allochtonen lopen groter risico

Meer dan een kwart van de allochtone jongeren verlaat het secundair onderwijs zonder diploma, tegenover 10 % van de autochtone scholieren. Bij schoolverlaters van Turkse herkomst stijgt dit percentage tot 44 % en bij jongeren van Noord-Afrikaanse herkomst tot 48 %.

Problematische schoolloopbaan vergroot kans op voortijdig schoolverlaten

Kenmerken van een problematische schoolloopbaan zijn: herhaaldelijk een klas overzitten, van school of onderwijsvorm veranderen, spijbelen, slechte resultaten.

Onderzoek toont aan dat wie op latere leeftijd start in het secundair onderwijs, meer kans maakt om ongekwalificeerd uit te stromen. Wie instapt in de B-stroom van de eerste graad heeft maar 50 %

kans om mét diploma af te studeren – tegenover 85 % in de A-stroom. Opvallend is ook dat jongeren die starten in een school met alleen een eerste en tweede graad dubbel zoveel kans lopen om ongekwalificeerd uit te stromen.

Jongeren met leerstoornissen of persoonlijke problemen

Vijf tot tien procent van de leerlingen ondervindt in mindere of meerdere mate problemen als gevolg van een leerstoornis. Vaak wordt die niet of te laat vastgesteld. Dan vallen deze jongeren in het klassieke onderwijs vaak een aantal jaren uit de boot of komen ze terecht in een minder geschikte studierichting, ook al hebben ze een normale intelligentie.

Jongeren met een lager zelfvertrouwen en minder gevoel van controle over het eigen leven, haken vaker af. Een andere risicogroep zijn jongeren met een psychische stoornis of een chronische ziekte. Ook wie wordt gepest, loopt meer kans op voortijdig schoolverlaten.

In het derde middelbaar moest ik naar een psychiatrisch ziekenhuis. Nadien heb ik dat getuigschrift in het zeepreventorium behaald. Ik was toen al twee jaar niet meer naar een gewone school gegaan. Toen begon ik het vierde middelbaar in een gewone school, maar met Kerstmis ben ik opnieuw in het psychiatrisch ziekenhuis opgenomen. Ik heb mijn vierde middelbaar een tweede keer geprobeerd met thuisstudie en dat vond ik niet leuk. Ik kreeg weer een C-attest, want ze wilden mij geen herexamens geven. Toen herbegon ik op een andere school, maar dat ging niet. Terug naar school gaan is moeilijk als je lang niet bent geweest.

Niet naar school moeten, sprak me aan. Maar ik heb schema en structuur nodig, anders blijf ik gewoon in mijn bed liggen. De examencommissie was voor mij dus geen optie."

Roos, 20 jaar, volgt aso in tweedekansonderwijs

Aantrekkingskracht van de arbeidsmarkt

Sommige jongeren willen liever werken dan schoollopen. Ze haken af als ze de kans zien om meteen aan de slag te gaan. Vermoedelijk is de aantrekkingskracht van de arbeidsmarkt groter op jongeren met een problematische schoolloopbaan.

Schoolkenmerken

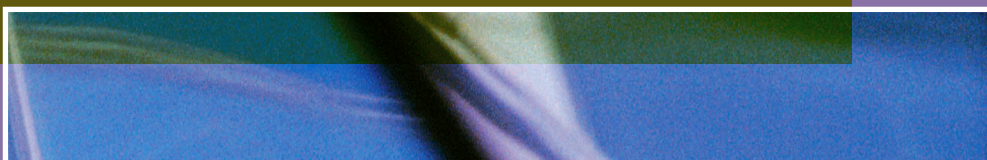
Jongeren zelf geven aan dat een aantal schoolkenmerken een negatieve invloed had op hun schoolloopbaan. Ze vermelden slechte organisatie, problemen met leraren, negatieve omgangsvormen, zich onbegrepen en verloren voelen, geen anti-pestbeleid.

Een goed sociaalpedagogisch klimaat kan die vroegtijdige uitstroom afremmen met veel begeleiding, afwisseling, evenwichtige lessenroosters en aandacht voor het welbevinden van leerlingen.

Meestal gaat het bij ongekwalificeerde uitstroom om een combinatie van een aantal van deze factoren.

Hoofdstuk 2

Een tweede kans

2. Een tweede kans

2.1 Examencommissie

De wetgeving die aan de basis ligt van de examencommissie, dateert van omstreeks 1850. De eerste archiefdocumenten gaan slechts terug tot 1965.

Tot 1991 gebruikte men de term 'middenjury' voor de mogelijkheid om niet in de school, maar bij de overheid examens af te leggen en een diploma secundair onderwijs te behalen. Die term leeft trouwens nog voort in de volksmond.

In 1991 werd het officieel de 'Examencommissie van de Vlaamse Gemeenschap'. In feite zijn er twee commissies. Bij de eerste kunnen kinderen het getuigschrift basisonderwijs behalen, bij de tweede dat van secundair onderwijs. Deze studie beperkt zich tot de examencommissie voor het secundair onderwijs. De kandidaat kiest daarbij zelf de onderwijsvorm: aso, tso, kso of bso (algemeen, technisch, kunst- of beroepsonderwijs).

De examencommissie voor het secundair onderwijs kent vier afdelingen:

- de eerste afdeling voor de getuigschriften van eerste en tweede graad (alle onderwijsvormen);
- de tweede afdeling voor het diploma aso (en het getuigschrift basiskennis van bedrijfsbeheer);
- de derde afdeling voor de diploma's tso, kso en bso (en het getuigschrift basiskennis van bedrijfsbeheer);
- de vierde afdeling voor het diploma in de verpleegkunde secundair onderwijs en het toelatingsattest tot de vierde graad van het secundair onderwijs).

Kandidaten kunnen twee keer per jaar examens afleggen: in april-juni of in oktober-december.

Iedere kandidaat kiest zelf of hij het programma van de examencommissie volgt of dat van een specifieke school. Kiest hij voor een schoolprogramma? Dan moet hij de leerplannen van een school opvragen. Dit is vaak niet evident omdat de leerplannen vaak gelden voor een hele graad en de kandidaat alleen de lesinhouden nodig heeft van het tweede jaar van de derde graad. Het programma van de examencommissie bevat voor ieder vak de leerinhouden en bijkomende informatie.

De kandidaat kan de examens in één of in meerdere zittingen afleggen. Wie voor de onderwijsvorm bso kiest, moet ook

de leerinhouden van het derde jaar van de derde graad in de vakinhouden verwerken. Immers, ook bso-leerlingen in het dagonderwijs krijgen pas een diploma secundair onderwijs als ze ook het derde jaar van de derde graad met succes voltooien.

Kandidaten kunnen zich inschrijven voor een volledig of gedeeltelijk examen. In het laatste geval kunnen ze deelattesten verwerven, die ook geldig zijn in het tweedekansonderwijs. De deelattesten blijven onbeperkt geldig. Omgekeerd kan een kandidaat ook deelattesten van het tweedekansonderwijs voorleggen om vrijstelling te krijgen voor bepaalde vakken. Het gewone dagonderwijs kan geen deelattesten uitreiken.

De examencommissie vraagt geen gegevens over de kandidaten op bij de instellingen waar ze school liepen. In de jury mogen geen (ex-)leraren zitten van de vroegere school of scholen van een leerling.

Het is belangrijk om te vermelden dat de examencommissie niet voor alle kandidaten een tweede kans is. Een deel volgt les in privé- of thuisonderwijs en kan alleen langs deze weg een officieel diploma behalen. Uitzonderlijk dienen zich ook hoogbegaafde leerlingen aan die vóór hun achttiende een diploma secundair onderwijs willen behalen.

2.2 Tweedekansonderwijs

De wortels van het tweedekansonderwijs liggen in Leuven. Vanaf 1968 kwam het onderwijsdemocratiseringsproces in een stroomversnelling, met meer aandacht voor achtergebleven groepen. In de jaren zeventig kende ook het vormingswerk voor vrouwen een sterke groei. Het gebrek aan opleiding en diploma van een groot aantal vrouwen kwam sterk naar voren als een grote hindernis voor de vrouwenemancipatie.

In het najaar van 1979 was het toenmalige kabinet van Nationale Opvoeding bereid om een Vlaams initiatief te steunen voor dagonderwijsaanvolwassenen. Destad Leuven stelde infrastructuur ter beschikking. Begin 1980 startte het tweedekansonderwijs met enkele diplomagroepen voor lager en secundair onderwijs en een aantal niet-diplomagerichte lessenreeksen algemene vorming. Vooral werkzoekenden volgden de diplomarichting die hen voorbereidde op examens voor de examencommissie (toen nog 'middenjury'). Het eerste jaar waren er veertig deelnemers, vooral vrouwen (91 %).

Het Leuvense project kreeg navolging in Antwerpen en Brugge. Later volgden andere steden. Elk project dat werd gedragen door vrijwilligers, kreeg twee BTK'ers toegewezen.

Het Vlaamse decreet voor volwassenenonderwijs van 1999 erkent alle centra met tweedekansonderwijs als onafhankelijke scholen. Met als onmiddellijk gevolg dat de cursisten in de school zelf examens kunnen afleggen en zich niet langer moeten aanmelden bij de examencommissie.

Sinds 15 juni 2007 is een nieuw decreet² van toepassing, met de mogelijkheid om gecombineerd onderwijs aan te bieden. Dat betekent dat een deel van de opleiding gebeurt via contactonderwijs (in de school). Een andere deel kan de cursist zelfstandig verwerken, thuis of in een openleercentrum (afstandsonderwijs). Een betere financiering geeft de scholen middelen om te investeren in lesmateriaal, een elektronisch leerplatform en begeleiding van afstandsonderwijs. De bedoeling is duidelijk: de combinatie met werk en/of gezinsverplichtingen vergemakkelijken en zo de drempel naar het volwassenenonderwijs verkleinen. De gevolgen van deze vernieuwing zijn niet verwerkt in deze studie omdat ze vertrekt van gegevens die de onderzoekers in 2007-2008 verzamelden.

Het nieuwe decreet maakt ook volledig modulair onderwijs mogelijk. De cursist stelt zelf zijn studiepakket samen en splitst het op in leereenheden. Na afronding van een leerpakket of module, krijgt hij een deelcertificaat. Cursisten kunnen hun opleiding dus tijdelijk stoppen en daarna hernemen. Ze kunnen de deelcertificaten ook voorleggen aan de examencommissie en daar examens afleggen over de resterende modules.

Bij de start van het schooljaar 2007-2008 telden Vlaanderen en Brussel dertig Centra voor Volwassenenonderwijs die deze algemene vorming inrichten. Zij kunnen diploma's uitreiken voor de onderwijsvormen aso, tso en bso, maar niet voor kso.

2 Decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs, Belgisch Staatsblad, 31 augustus 2008.

2.3 Profiel van de herkanser

	Examencommissie	Tweedekans- onderwijs
Mannen	58 %	41 %
Autochtonen	72 %	67 %
Gemiddelde leeftijd	22 jaar	26 jaar
Bij ouders wonend	67 %	46 %
Vader hoogopgeleid	45 %	25 %
Blijven zitten lager onderwijs	13 %	26 %
Secundaire school-loopbaan	redelijk moeilijk	zeer moeilijk
Onderwijsvorm bij schoolverlaten		
Aso	37 %	13 %
Tso	35 %	32 %
(D)bs	18 %	44 %
Belangrijkste redenen voor schoolverlaten	schoolmoe, C-attest	schoolmoe, persoonlijke problemen, werk
Geen werkervaring	69 %	52 %
Job op moment van inschrijving	27 %	21 %
Periode tussen schoolverlaten en inschrijving	52 % < 1 jaar	43 % tussen 1 en 5 jaar
Redenen om te herkansen	studiegericht	studiegericht en jobgericht

2.3.1 Bij de examencommissie

De motivaties voor inschrijving bij de examencommissie zijn heel divers:

- leerlingen die schoolmoe zijn na herhaaldelijk overzitten, ouder zijn dan klasgenoten en de negatieve schoolervaringen opstapelden;
- leerlingen die langdurig afwezig waren wegens ziekte;
- jongeren die via privé- of thuisonderwijs een diploma willen halen;
- leerlingen met leerproblemen, want de examencommissie houdt rekening met kandidaten met dyslexie, dyscalculie en dyspraxie;
- jongeren die via een diploma voor de beroepsrichting kantoor op relatief gemakkelijke wijze het diploma secundair onderwijs willen behalen om zich daarmee in het hoger onderwijs in te schrijven;
- hoogbegaafde jongeren die een of meer jaren willen overslaan;
- een beperkte groep leerlingen die uit het buitengewoon secundair onderwijs komt – vooral met een visuele of auditieve handicap;
- enkele kandidaten uit de gevangenis;
- werkende kandidaten die een diploma secundair onderwijs nodig hebben om zich te regulariseren, zoals leraren technische vakken, werknemers in de vastgoedsector en jongeren onder leercontract.

In 2007 telde de tweede afdeling (aso-diploma) 1 000 kandidaten. In de derde afdeling (diploma's voor tso, bso en kso) schreven 2 275 kandidaten zich in. Daar kiezen ze vooral voor de bso-richtingen (58 % - met overwicht van kantoorrichting), tso volgt met 36 % en kso met 6 %.

Sinds 1996 steeg het aantal inschrijvingen met meer dan de helft van 2 121 tot 3 275. Die stijging situeert zich bijna uitsluitend bij de derde afdeling (tso, bso, kso) waar de aantallen sinds 1996 geleidelijk stegen tot meer dan het dubbele. De mannen vormen met 61 % een duidelijke meerderheid bij de kandidaten.

Ongeveer een op vijf personen die zich inschrijft, legt uiteindelijk geen examens af. Over de jaren heen behaalt gemiddeld slechts 14,8 % van de deelnemers effectief het diploma (er is geen informatie over het aantal zittijden dat ze nodig hadden om te slagen).

Tabel: inschrijvingen en resultaten per jaar voor 2de en 3de afdeling examencommissie

Jaar	Aantal inschrijvingen per jaar			Verhouding tot totaal aantal inschrijvingen per jaar (%)			
	1011	1110	2121	/	/	78,9	14,0
1996	1011	1110	2121	/	/	78,9	14,0
1997	930	1256	2186	/	/	79,4	12,8
1998	931	1398	2329	/	/	73,9	10,7
1999	894	1584	2478	/	/	73,8	13,7
2000	932	1789	2721	/	/	76,1	14,2
2001	819	1813	2632	/	/	78,6	17,3
2002	800	1651	2451	60,1	39,9	76,1	16,9
2003	758	1792	2550	59,2	40,8	74,0	14,8
2004	765	1860	2625	59,2	40,8	77,9	17,1
2005	820	2014	2834	60,8	39,2	75,5	16,5
2006	954	2166	3120	61,9	38,1	76,2	14,1
2007	1000	2275	3275	62,4	37,6	76,9	15,8

2.3.2 In het tweedekansonderwijs

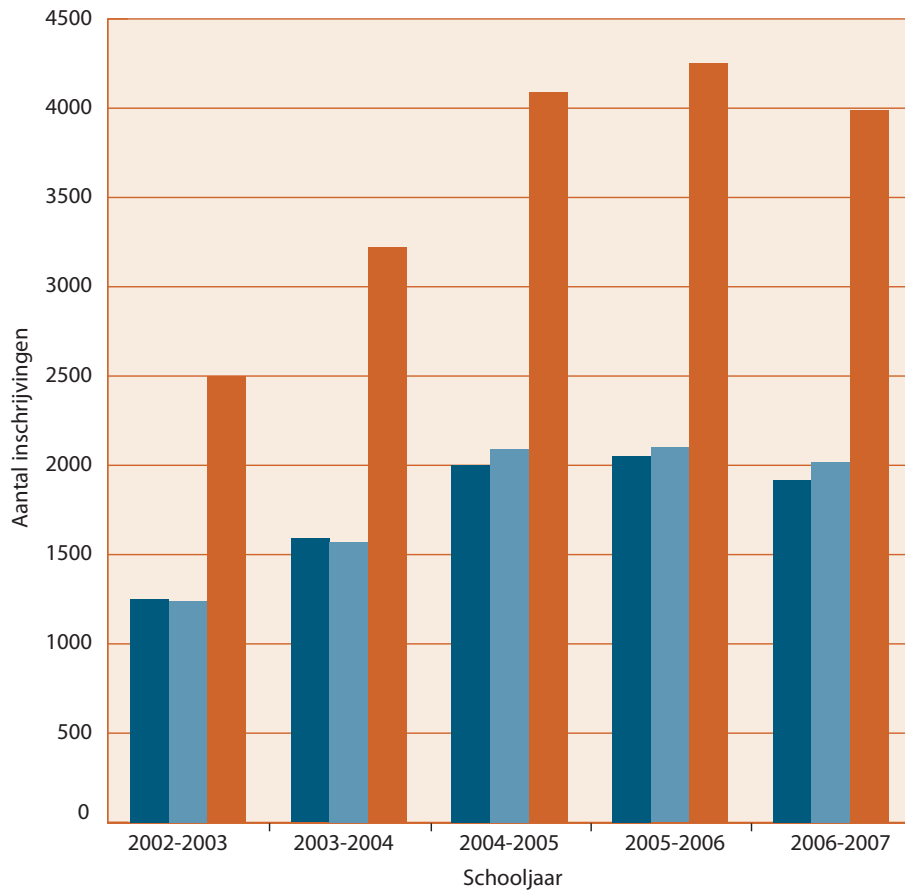
Volwassenen hebben een flinke dosis motivatie nodig om opnieuw te gaan studeren. Die putten ze uit vijf soorten motieven:

- het diploma behalen;
- sociale motieven, zoals aan de dagelijkse sleur ontsnappen, maatschappelijke isolering doorbreken, vrije tijd zinvol besteden;
- cognitieve motieven, zoals algemeen kennisniveau optillen, zelfzekerheid verhogen, vaardigheden verwerven, talen leren;
- studie- en jobgerichte motieven, zoals ander werk vinden of promotie maken, verder studeren;

- werken aan het tweedekansonderwijs zelf: vooral in de eerste jaren wilden sommige cursisten gewoon meehelpen om het tweedekansonderwijs uit te bouwen en te verbeteren.

Vandaag schrijven cursisten zich vooral bij het tweedekansonderwijs in om een diploma te behalen, want ze willen hoger onderwijs starten, toelating krijgen tot een specifieke professionele opleiding of promotie maken. Dat leidt bij sommigen tot een omgekeerd watervaleffect: cursisten volgen bso-richtingen omdat het langs die weg relatief gemakkelijker is om het diploma secundair onderwijs te behalen, ook al hebben ze een aso- of tso-profiel. Ze willen gewoon verder in hun leven en kiezen daarvoor het eenvoudigste pad.

Grafiek: evolutie inschrijvingen tweedekansonderwijs, studiegebied algemene vorming

Voor de berekening van het aantal cursisten in het tweedekansonderwijs beschikten de onderzoekers alleen over de cijfers vanaf 2002-2003. Daar merken we een opvallende stijging met bijna 50 % over vijf jaar – van 2 500 tot om en bij de 4 000 de laatste drie jaren.

Er is nog wel een licht overwicht van vrouwelijke cursisten, maar de verschillen zijn heel klein geworden in vergelijking met de startfase van het tweedekansonderwijs in de jaren zeventig, waar de vrouwen een forse meerderheid vormden. Uit detailanalyse blijkt dat de groep allochtonen aangroeit.

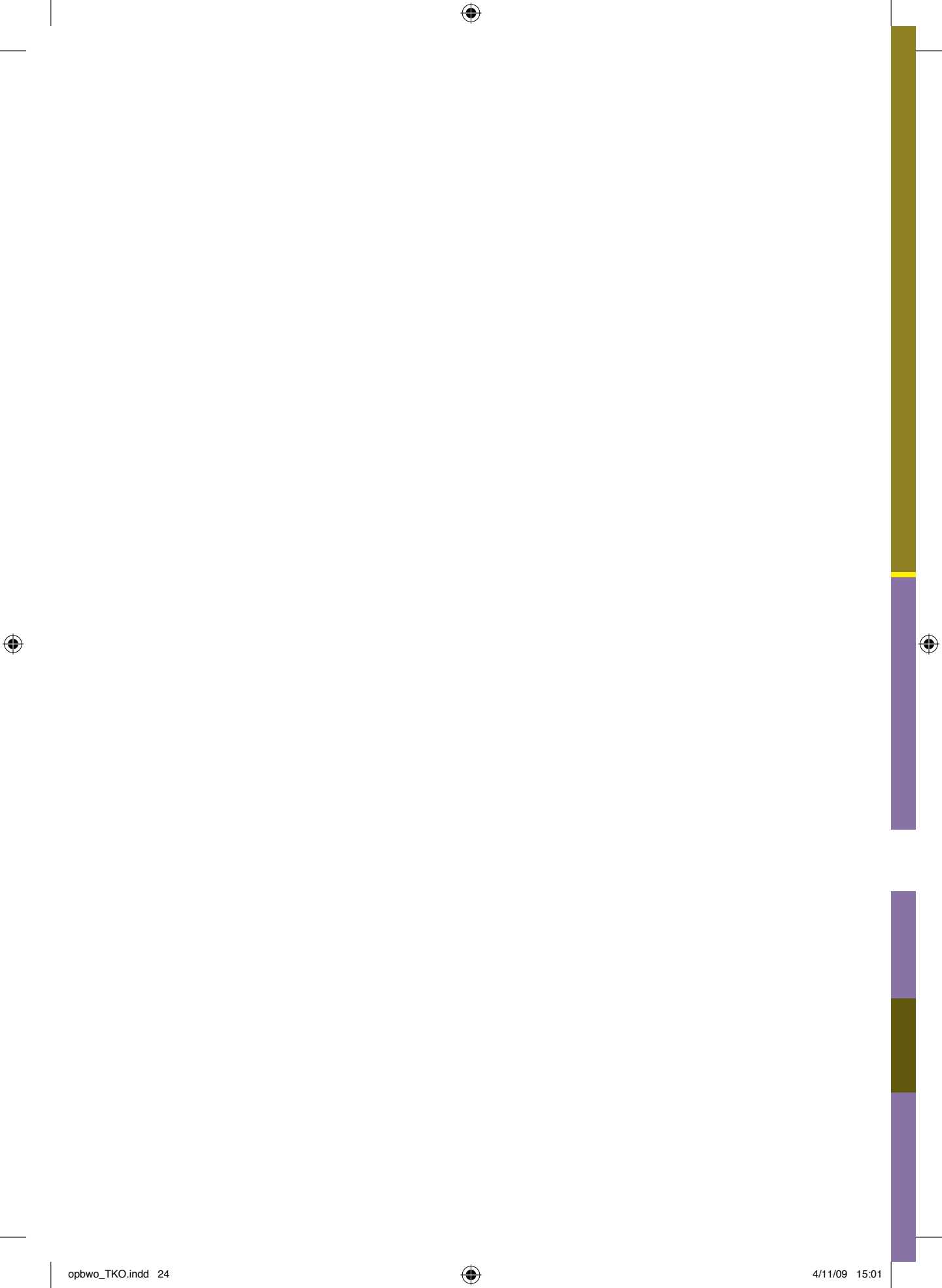
Experts vernoemen als motieven van de huidige cursisten om voor het tweedekansonderwijs in te schrijven:

- schoolmoeheid omdat ze het niet meer zien zitten op school, of het oneens zijn met de eindbeslissing in hun school (C-attest);
- meermaals zittenblijven waardoor ze in het gewoon secundair onderwijs terechtkomen in klasgroepen met (veel) jongere leerlingen;
- psychologische problemen – waar de trajectbegeleiders in het tweedekansonderwijs meer kansen bieden voor individuele begeleiding bij studievvaardigheden, leerproblemen, planning ...;
- het diploma behalen;
- meer kansen hebben op de arbeidsmarkt.

Bij vrouwen zouden eerder arbeidsmarktgerichte motieven doorwegen, bij mannen educatieve.

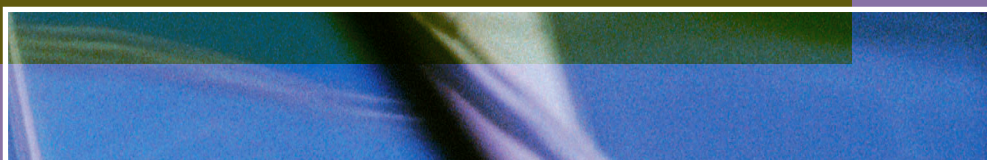
Uit een eerder onderzoek bij afgestudeerden van het tweedekansonderwijs³ blijkt dat het behaalde diploma een positieve invloed heeft op de werksituatie en de sociale mobiliteit versterkt. Er is ook een duidelijk doorstromingseffect naar hoger onderwijs. Maar zelfs als ze geen hogere studies aanvatten, zijn de afgestudeerden toch gemotiveerder om te participeren aan levenslang leren.

3 EMPSTEN A. & SIMONS, M., 2005, Tweedekansonderwijs keert kansen definitief. Tweedekansonderwijs Antwerpen vzw, ongepubliceerd rapport.

Hoofdstuk 3

Onderzoeksfocus

3 Onderzoeksfocus

3.1 Onderzoeksvragen

De onderzoekers kregen de opdracht om een zo duidelijk mogelijk portret te maken van de burgers die zich inschrijven voor examencommissie en tweedekansonderwijs, en om na te gaan of er verschillen zijn in de profielen van kandidaten voor beide mogelijkheden.

De kandidaten kregen vragen over de redenen waarom ze geen diploma secundair onderwijs behaalden in het dagonderwijs. Zijn dat de redenen die al in andere onderzoeken naar voren kwamen? Dan gaat het om kandidaten

- met schoolachterstand;
- overwegend jongens;
- met een verleden in het bso;
- met zwakke sociaaleconomische achtergrond;
- van vreemde afkomst;
- met minder zelfvertrouwen en controle over het eigen leven.

Het onderzoek zoekt ook een antwoord op de vraag of personen die door de inschrijving voor examencommissie of tweedekansonderwijs wat aan hun leven willen veranderen, hoger scoren op schalen van welbevinden en controle over het leven dan voortijdige schoolverlaters die niet herkansen.

Een deel van de kandidaten stapte niet voortijdig uit het dagonderwijs. Sommigen zijn hoogbegaafd en willen een of meerdere jaren van een normale schoolloopbaan overslaan. Anderen komen uit privéscholen of kregen thuisonderwijs. Is dat dan een bewuste keuze om ethische of pedagogische motieven, of ligt de reden hier ook in problemen die ze hebben ervaren in het traditionele onderwijssysteem?

Als het om ongekwalificeerde uitstroom gaat, hoeveel tijd verloopt er dan tussen de stopzetting van de schoolloopbaan en de herkansing voor de examencommissie of in het tweedekansonderwijs? Zeker voor het tweedekansonderwijs gaat het onderzoek na of de doelgroep nog dezelfde kenmerken vertoont als in de beginfase van deze herkansingsmethode. Zijn het nog altijd vooral vrouwen zonder diploma die opnieuw gaan studeren als de kinderen het huis uit zijn? Of zijn het nu vooral de bekende risicogroepen voor voortijdig schoolverlaten: jongeren en allochtonen?

De onderzoekers zoeken ook uit of ze verbanden kunnen vinden tussen de sociale achtergrond van de herkansers en hun motivatie. Waarom schrijft iemand zich in? Onder druk van zijn omgeving? Omdat hij schoolmoe is en kiest voor een zelfstandiger aanpak? Uit onvrede over beperkingen die hij in de werksituatie ondervindt omdat hij geen diploma secundair onderwijs op zak heeft? Omdat hij kinderbijslag wil blijven trekken?

Wie kiest voor welke weg naar zijn diploma? En waarom kiest hij die? Nemen de kandidaten ook effectief deel aan de examens? Zo niet, waarom haken ze af? Is dat omdat ze vastlopen op hindernissen onderweg? Zo ja, kunnen de organisatoren van de herkansingsopties daar wat aan verhelpen? Maken kandidaten gebruik van overheidsmaatregelen zoals opleidingscheques, loopbaanonderbreking, tijdskrediet, betaald educatief verlof?

3.2 Onderzoeksverloop

Enquête bij kandidaten examencommissie

Voor de examencommissie bestaat de doelgroep uit alle personen die zich inschreven voor de tweede of derde afdeling van de examencommissie secundair onderwijs in de eerste of tweede zitting van 2007. Dat zijn precies de twee afdelingen die voorbereiden op het diploma secundair onderwijs. De eerste afdeling valt buiten het onderzoeksbereik omdat zij zich richt op het behalen van getuigschriften voor de eerste en tweede graad van het secundair onderwijs. Wie zich inschrijft voor de vierde afdeling wil een diploma verpleegkunde behalen.

In totaal gaat het om 2 584 kandidaten. Die kregen per post een uitnodiging om de enquête in te vullen. Wie niet reageerde, kreeg drie herinneringen, telkens na ongeveer twee weken.

Tabel: respons op vragenlijst bij kandidaten examencommissie

Respons	EC 1	EC 2	EC (1&2)
Aantal ingeschreven	1 659	925	2 584
Aantal respondenten	697	335	1 032
Respons (%)	42,0 %	36,2 %	39,9 %

De respons lag ongeveer zes procent hoger bij kandidaten die aan de eerste zitting deelnamen. Globaal bedraagt de respons 40 %. De doelgroep voor de tweede zitting ligt deels lager omdat kandidaten die voor beide zittingen waren ingeschreven, geen tweede keer werden aangeschreven.

Analyse van de respons leerde nog dat meer kandidaten die zich inschreven voor een aso-diploma, de vragenlijst invulden dan bso-kandidaten. En vrouwen meer dan mannen. In de steekproef is de groep die in 2007 een deelattest of diploma behaalde, ook sterker vertegenwoordigd dan wie niets behaalde.

Enquête bij kandidaten tweedekansonderwijs

Voor het tweedekansonderwijs bestaat de doelgroep uit 2 378 personen die in het najaar van 2007 waren ingeschreven voor minstens één module van het studiegebied Algemene Vorming in de 23 deelnemende Centra voor Volwassenenonderwijs (het 24ste centrum met tweedekansonderwijs ging pas in september 2007 van start en nam op eigen verzoek niet deel).

Bij de bevraging werkten de onderzoekers samen met een verantwoordelijke in elk Centrum voor Volwassenenonderwijs. Die deelde de vragenlijsten uit en zamelde ze weer in. Ongeveer de helft van de cursisten vulde de vragenlijst in (1 183 of 49,7 %).

Enquête bij niet-herkansers

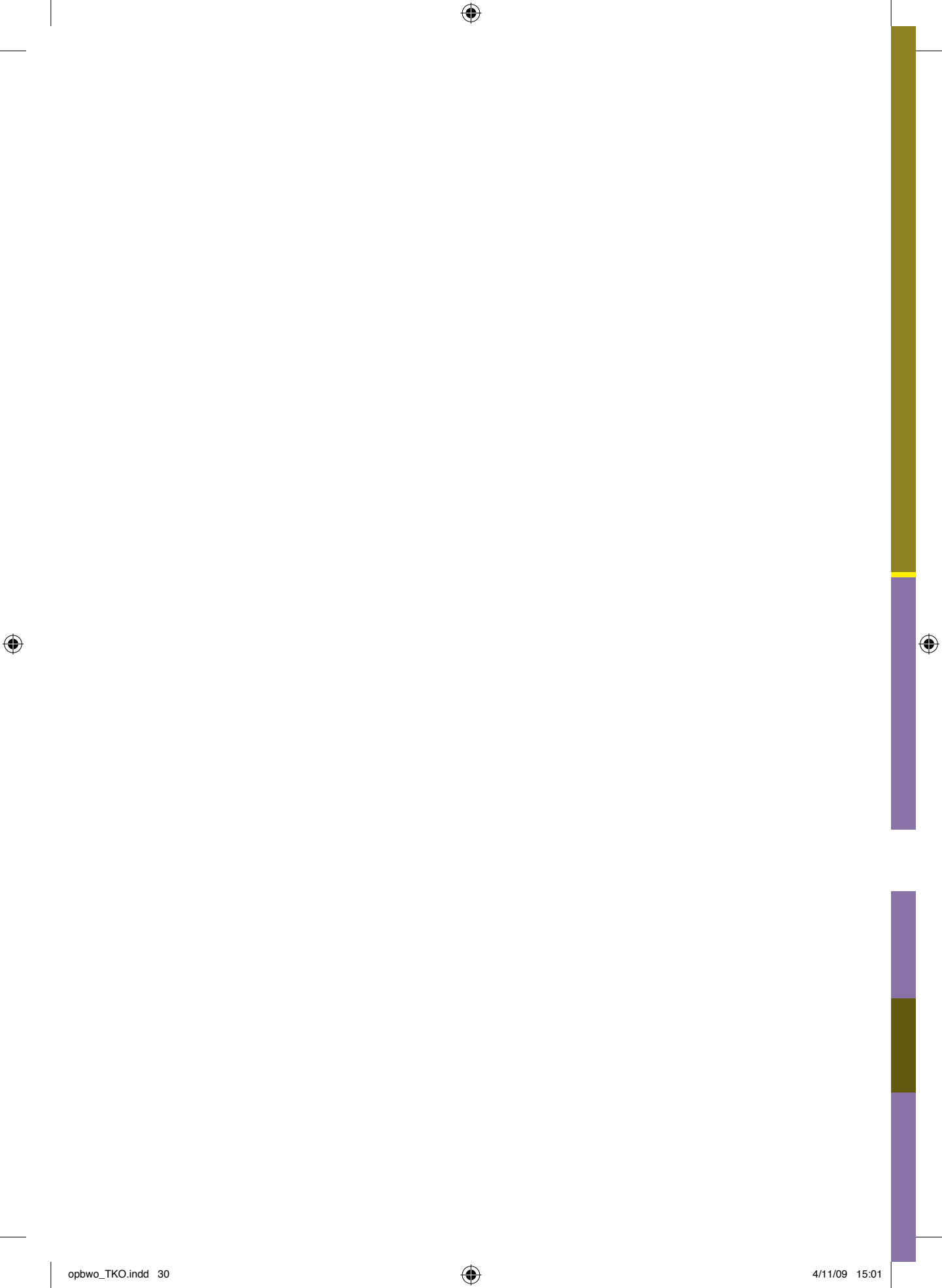
De onderzoekers vergeleken de antwoorden van de herkansers ook met een groep van ongekwalificeerde uitstromers die niet herkansen. De onderzoekers gebruikten gedetailleerde gegevens over sociale achtergrond, onderwijsloopbaan en carrière van meer dan 9 000 23-jarige respondenten uit drie geboortejaren (1976, 1978 en 1980) uit het Sonar-onderzoek (Studiegroep van onderwijs en arbeidsmarkt). Dit onderzoek maakte gebruik van een aselechte steekproef uit het rijksregister. Die respondenten vulden onder begeleiding van een enquêteur een uitgebreide vragenlijst in over school- en arbeidsloopbaan, huidig statuut, attitudes en achtergrond.

Dertien procent van deze doelgroep stroomde ongekwalificeerd uit en was niet ingeschreven voor tweedekansonderwijs of examencommissie. In het rapport vindt u verder dan ook regelmatig vergelijkingen van data over herkansers met antwoorden van ongekwalificeerde en gekwalificeerde 23-jarigen uit het Sonar-bestand.

Interviews

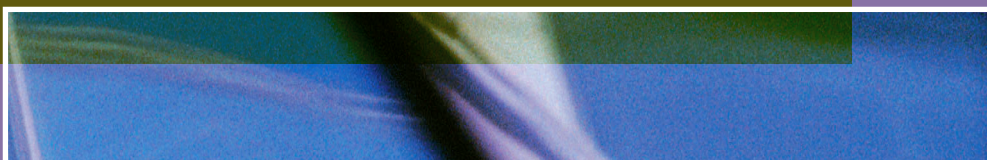
Wie de schriftelijke enquête invulde, kon aanstippen of hij ook bereid was om deel te nemen aan vervolgonderzoek. Voor de examencommissie (322 personen of 31 %) en het tweedekans-onderwijs (317 personen of 27 %) samen waren 639 personen (29 %) daartoe bereid.

Voor elke instelling selecteerden de onderzoekers binnen elke groep twee kandidaten, met aandacht voor verscheidenheid qua geslacht, leeftijd, schoolkenmerken, werksituatie, etnische afkomst, thuistaal en gezinssituatie. In totaal namen ze 25 face-to-face interviews af bij de persoon thuis of op kot. De gesprekken duurden een half tot anderhalf uur.

Hoofdstuk 4

Keuze examencommissie en tweedekansonderwijs

4 Keuze examencommissie en tweedekansonderwijs

4.1 Achtergrondkenmerken van kandidaten

4.1.1 Geslacht

Onderzoekers van de ongekwalificeerde uitstroom noteren steevast dat mannen een groter risico lopen om de secundaire school zonder diploma te verlaten. Weerspiegelt dat zich ook in de inschrijvingen voor examencommissie en tweedekansonderwijs?

Tabel: verdeling respondenten naar geslacht (%)

Geslacht	EC	TKO	Totaal
Man	58	41	49
Vrouw	42	59	51

In de totaalsom is het aantal mannen en vrouwen nagenoeg gelijk. Bij de opsplitsing naar herkansingsvorm, noteren we wel een grotere aanwezigheid van mannen bij de examencommissie: 58 % tegenover 42 % vrouwelijke kandidaten. Bij het tweedekansonderwijs doet zich net het omgekeerde voor: 59 % van de cursisten zijn er vrouwen.

Misschien weegt daar nog de invloed door van het tweedekansonderwijs als een actie van de vrouwenbeweging. Maar onderzoeken tonen ook aan dat vrouwen positiever denken over de instelling 'school' dan mannen. Ze passen zich gemakkelijker in een schoolcultuur in, en presteren er beter dan jongens.

4.1.2 Etniciteit

De onderzoekers bepaalden de etniciteit van de kandidaten aan de hand van drie kenmerken: de nationaliteit, het geboorteland van de respondent en het geboorteland van zijn grootmoeder langs moederszijde. Een 'autochtoon' heeft dus de Belgische nationaliteit, hijzelf en zijn grootmoeder zijn er geboren. De alloctonen splitsen de onderzoekers op in een aantal deelgroepen:

- buurlanden: Frankrijk, Duitsland, Nederland, Verenigd Koninkrijk en Luxemburg;
- Turkije;
- Noord-Afrika: Marokko en Algerije;

- Zuid-Europa: Italië, Spanje, Portugal en Griekenland;
- Oost-Europa/Balkanlanden: Moldavië, Polen, Oekraïne, Rusland, Tsjechië, Slowakije, Roemenië, Hongarije, Servië, Bulgarije, Georgië, Albanië, Bosnië-Herzegovina, Kroatië, Macedonië, Montenegro, Slovenië, Kosovo;
- en een restgroep.

Tabel: verdeling respondenten naar etnische herkomst (%)

Etnische herkomst	Examen-commissie	Twee-dekans-onderwijs	Examen-commissie & tweedekans onderwijs	Niet-herkansers
Autochtoon	72	67	70	78
Allochtoon	28	33	30	22
Buurlanden	7	7	7	5
Turkije	2	4	3	6
Noord-Afrika	6	6	6	5
Zuid-Europa	1	3	2	3
Oost-Europa/Balkan	3	3	3	–
Overige	8	11	10	3

Autochtonen vormen 70 % van de herkansers. Bij de examencommissie gaat het om bijna drie kandidaten op vier, bij het tweedekansonderwijs twee op drie. Maar als we dan kijken naar de niet-herkansers, merken we daar 78 % autochtonen. Allochtonen grijpen blijkbaar iets gemakkelijker de tweede kans die de Vlaamse structuren bieden.

De grootste groep vormen de buitenlanders die niet tot een van de gespecificeerde landengroepen behoren. Vervolgens vormen de buurlanden en Noord-Afrika de grootste groepen. Zij zijn even talrijk aanwezig in beide herkansingsvormen. Jongeren van Turkse en Zuid-Europese herkomst kiezen vaker voor het tweedekansonderwijs dan voor de examencommissie.

Allochtonen kiezen iets vaker voor het tweedekansonderwijs. Bij de interviews stelden de onderzoekers vast dat het voor allochtonen

vaak uiterst moeilijk is om het volledige vakkenpakket zelfstandig te verwerken omdat ze het Nederlands onvoldoende beheersen. In het tweedekansonderwijs krijgen ze daarbij meer begeleiding.

"Ik probeerde het ook bij de examencommissie. Mijn moedertaal is Turks. Mijn Nederlands is dus niet zo perfect. Ik zie bijvoorbeeld moeilijke woorden en dan pak ik het woordenboek. Maar vaak begrijp ik het dan nog niet. Ik verkies iemand die mij dat uitlegt met een voorbeeld: 'Kijk, dat is zoiets'."

Ilayda, 20-jarige Turkse, volgt tweedekansonderwijs

4.1.3 Sociaaleconomische achtergrond

De sociaaleconomische achtergrond bepaalden de onderzoekers op basis van het opleidingsniveau en de werksituatie van de ouders van de respondenten op het ogenblik dat zij uit het secundair onderwijs stappen. Daarvoor beschikken ze zowel over cijfers van herkansers als niet-herkansers, maar ook van jongeren die het diploma secundair onderwijs wel in het dagonderwijs behalen. Al wie geen diploma hoger secundair onderwijs behaalde, past in de groep 'laaggeschoold'.

Tabel: verdeling van respondenten volgens opleidingsniveau vader (%)

Opleidings-niveau vader	Examen-com-missie	Tweede kans-onder-wijs	Examen-commissie & tweedekansonderwijs	Niet-herkansers	Met diploma
Geen/lager onderwijs	12	22	17	37	10
Lager secundair onderwijs	18	26	22	25	19
Hoger secundair onderwijs	25	28	27	29	36
Hoger onderwijs	45	25	35	9	35

Bij de niet-herkansers heeft 62 % van de jongeren een laagopgeleide vader. Bij de jongeren die het diploma wel

behaalden is dat slechts 29 %. De herkansers liggen daar tussenin met 39 % laaggeschoolde vaders. Binnen de groep voortijdige schoolverlaters komen de herkansers dus vaker uit hogeropgeleide gezinnen dan niet-herkansers. Maar in vergelijking met de groep gekwalificeerde schoolverlaters komen ze vaker uit laaggeschoolde gezinnen. Het percentage vaders dat een diploma hoger onderwijs heeft (hoogopgeleid), is hetzelfde bij herkansers en jongeren met diploma.

Splitsten we de herkansers op naar de instelling waar ze zijn ingeschreven, dan merken we dat tweedekansonderwijs en examencommissie een verschillend publiek aantrekken. Bij de examencommissie heeft bijna de helft van de vaders een diploma hoger onderwijs, bij het tweedekansonderwijs geldt dit slechts voor een kwart van de vaders. Kandidaten van de examencommissie hebben zelfs vaker een hooggeschoolde vader dan 23-jarigen met diploma secundair onderwijs.

Jongeren met een laaggeschoolde vader verlaten het vaakst het secundair onderwijs zonder diploma en wagen ook het minst vaak een tweede kans. Als ze dat toch doen, kiezen ze eerder voor tweedekansonderwijs dan voor examencommissie.

Een analyse van het opleidingsniveau van de moeder leidt tot gelijkaardige conclusies.

Tabel: verdeling van respondenten volgens opleidingsniveau moeder (%)

Opleidingsniveau moeder	Examencommissie	Tweedekansonderwijs	Examencommissie & tweedekansonderwijs	Niet-herkansers	Met diploma
Geen/lager onderwijs	11	21	16	41	12
Lager secundair onderwijs	18	27	23	25	20
Hoger secundair onderwijs	27	30	28	27	37
Hoger onderwijs	44	22	33	7	31

Het percentage hooggeschoolde moeders bij de deelnemers aan de examencommissie is tweemaal zo groot als bij de cursisten van het tweedekansonderwijs. Kandidaten voor de examencommissie hebben dus veel vaker een hooggeschoolde moeder in vergelijking met de cursisten van het tweedekansonderwijs en zelfs in vergelijking met de groep gekwalificeerde schoolverlaters. Bijna 40 % van de herkansers heeft een laaggeschoolde moeder.

Dit onderzoek bevestigt de resultaten van studies naar de ongekwalificeerde uitstroom: het opleidingsniveau van de ouders speelt een belangrijke rol: hoe hoger dat niveau, hoe meer kansen jongeren hebben om te slagen. Bij de examencommissie heeft ongeveer 45 % van de ouders een diploma hoger onderwijs – het percentage ligt er zelfs hoger dan bij jongeren mét diploma. Een gedeeltelijke verklaring ligt allicht in de groep die privé- of huisonderwijs volgt.

Tabel: verdeling van respondenten bij examencommissie volgens onderwijsvorm en opleidingsniveau vader (%)

Opleidingsniveau vader	ASO	TSO	KSO	BSO
Diploma hoger onderwijs Diploma	64	41	51	31
secundair onderwijs	20	33	30	24
Geen diploma	17	26	19	45

Kandidaten die bij de examencommissie inschrijven voor het aso-diploma hebben meer dan dubbel zo vaak een hoogopgeleide vader dan kandidaten die de examens voor het bso afleggen.

Tabel: verdeling van respondenten bij tweedekansonderwijs volgens onderwijsvorm en opleidingsniveau vader (%)

Opleidingsniveau vader	ASO	TSO	BSO
Diploma hoger onderwijs	29	31	17
Diploma secundair onderwijs	27	32	25
Geen diploma	44	38	58

De analyse van de gegevens over het tweedekansonderwijs gaat in dezelfde richting.

Samengevat: relatief weinig jongeren die herkansen bij de examencommissie zijn afkomstig uit laaggeschoolde gezinnen. De ouders van cursisten in het tweedekansonderwijs zijn gemiddeld wel lager geschoold, maar nog altijd beter geschoold dan de ouders van niet-herkansers. Bij die laatste groep heeft ongeveer twee derde van de vaders en moeders geen diploma secundair onderwijs.

Het is dan ook een uitdaging om de groep voortijdige schoolverlaters uit laaggeschoolde gezinnen te motiveren om zich in te schrijven bij examencommissie of tweedekansonderwijs.

Welke informatie geeft de werksituatie van de ouders over de sociaaleconomische achtergrond?

Tabel: verdeling van de respondenten naar werksituatie van ouders (%)

Werk-situatie	Examen-com-missie	Tweede-kans-onder-wijs	Examen-commissie & tweedekans-onderwijs	Niet-her-kansers	M et diploma
Vader					
Werkend	86	83	84	84	92
Niet werkend	14	17	16	16	8
Moeder					
Werkend	59	56	57	46	61
Niet werkend	41	44	43	54	39

Noot: Niet-werkend omvat de categorieën: met ziekteverlof, loopbaanonderbreking of verlof zonder wedde; werkzoekend, arbeidsongeschikt, huisman/vrouw en gepensioneerd.

Er is weinig tot geen verschil tussen de werksituatie van ouders van herkansers en niet-herkansers, en van herkansers bij examencommissie en tweedekansonderwijs. Bij jongeren die wel een diploma behalen in het secundair dagonderwijs, zijn de vaders wél vaker aan het werk. Bij de moeders zijn er iets meer verschillen, maar niet significant.

De onderzoekers komen dan ook tot de conclusie dat de werksituatie van de ouders geen invloed heeft op het al dan niet herkansen of op de keuze tussen examencommissie en tweedekansonderwijs.

4.1.4 Leeftijd

Zowel bij de examencommissie als bij het tweedekansonderwijs worden de kandidaten steeds jonger. In de beginfase trok het tweedekansonderwijs vooral vrouwen van middelbare leeftijd aan. Ze waagden een nieuwe kans op het ogenblik dat de kinderen het huis uit waren of hogere studies volgden. Ook bij de 'middenjury' schreven zich heel wat oudere kandidaten in.

Tabel: verdeling van respondenten naar leeftijd (%)

Leeftijd	Examen- commissie	Tweedekans- onderwijs	Totaal
Gemiddelde	22	26	24
Leeftijd	Man	Vrouw	Totaal
Gemiddelde	23	25	24

In 2007 bedraagt de gemiddelde leeftijd van de kandidaten 24 jaar. Bij de examencommissie ligt het gemiddelde met 22 jaar nog iets lager dan bij het tweedekansonderwijs. Een deel van de verklaring: de minimumleeftijd voor inschrijving in het tweedekansonderwijs is 18 jaar. Bij de examencommissie is er geen ondergrens. Daar is dan ook dertien procent van de kandidaten jonger dan 18, vijf procent is zelfs 16 jaar of jonger. Allicht zitten hier een aantal hoogbegaafde jongeren tussen – de onderzoekers ramen hun aantal op ongeveer vijf procent van de totale groep kandidaten bij de examencommissie.

Ondanks de leeftijdsbeperking voor het tweedekansonderwijs, vormen de kandidaten voor de examencommissie een homogener groep qua leeftijd. Dit wijst erop dat de examencommissie een alternatieve weg vormt om het diploma secundair onderwijs te behalen en minder gebruikt wordt als 'tweede kans' op latere leeftijd.

Vrouwen zijn bij de inschrijving gemiddeld ouder dan mannen. Dat verklaart allicht ook voor een deel het hogere leeftijdsge-middelde bij het tweedekansonderwijs, dat meer vrouwen aantrekt dan mannen. Vooral vanaf de leeftijd van dertig jaar zijn het overwegend vrouwen die zich inschrijven.

"Als veertigjarige ben ik bijna een witte raaf bij de examencommissie. Er zijn er niet veel die er dan nog aan beginnen. Ze willen zich opstellen als een tweede kans, maar ik vind het vrij moeilijk als je al 23 jaar van school bent en gezin, werk en studie moet combineren. Voor mij ligt de lat te hoog."

Chantal, 40 jaar, combineert werk, gezin en examencommissie

"Ik vind het tweedekansonderwijs een grote hulp. Anders had ik thuisstudie of zo moeten doen. Ik had echt geen zin meer in zo'n schoolsysteem waar je in twee rijen moet staan, of een kwartier buiten blijven staan omdat er eentje zijn mond niet kan houden. Neen, dat zou niet gelukt zijn. Ik ben drie jaar ouder, hè."

Roos, 20 jaar, volgt aso bij het tweedekansonderwijs

4.1.5 Gezinssituatie

De gezinssituatie heeft een impact op de tijd waarover herkansers beschikken voor studie of deelname aan de lessen in het tweedekansonderwijs.

Tabel: verdeling van respondenten volgens gezinssituatie (%)

Gezinssituatie	Examencommissie			Tweedekans-onderwijs		
	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal
Alleenwonend	4	5	5	4	10	11
Bij ouders	73	58	67	59	38	46
Met partner, zonder kinderen	7	14	10	5	11	9
Met partner en kind(eren)	5	12	8	5	19	13
Overige	11	11	11	18	23	21

De meeste herkansers wonen nog bij hun ouders: 67 % bij de examencommissie en 46 % bij het tweedekansonderwijs. Veel van de herkansers die nog thuis wonen zijn heel jong.

In het tweedekansonderwijs zitten dubbel zoveel cursisten die alleen wonen als bij de kandidaten van de examencommissie.

Er wonen er ook iets meer samen met een partner. Vrouwelijke herkansers wonen wel vaker met een partner samen dan hun mannelijke collega's – allicht ook omdat ze gemiddeld ouder zijn.

"Ik zat als jonge mama van 19 met een zoon van drie jaar in het vijfde jaar boekhouden-informatica. Dat zorgde voor heel veel wrijving onder de leerlingen. Ik zat niet goed in die groep. Het was mijn ding niet. Ik was ook vrij veel afwezig. Resultaat? Een C-attest. Daarom stapte ik over naar het volwassenen-onderwijs. Daar voel ik me beter thuis. De mensen komen daar omdat ze willen studeren, niet omdat ze moeten. Ook de uren kwamen me veel beter uit. Ik begin pas om 9.10 uur en dus kan ik mijn zoon eerst op school afzetten. En ik heb ten laatste om 16.10 uur gedaan en kan mijn zoontje ook afhalen. En uiteindelijk behaal ik hier hetzelfde diploma. Beter gemakkelijk meepakken, dan voor het moeilijke gaan."

Kathy, 20 jaar, alleenstaande moeder, volgt tweedekansonderwijs

40

4.2 Schoolloopbaan

De onderzoekers beschrijven de schoolloopbaan op basis van de aanvangsleeftijd van de respondenten in het lager en secundair onderwijs, het aantal keer dat ze op school een klas overzaten of van school of van onderwijsvorm veranderden, en de onderwijsvorm waarin ze in het secundair onderwijs startten en uitstroomden.

Tabel: zittenblijven in het lager onderwijs (%)

Blijven zitten	Examencommissie	Tweedekansonderwijs	Examencommissie & tweedekansonderwijs	Niet-herkansers	Met diploma
Nooit	87	74	80	74	93
Minstens één keer	13	26	20	26	7

In volgende tabel maken de onderzoekers een inventaris van de redenen die respondenten opgeven voor vroegtijdig schoolverlaten:

Tabel: belangrijke redenen voor schoolverlaten (%)

Redenen	Examen-commissie & tweedekans-onderwijs	Examen-commissie	Tweede-kans-onderwijs	Man	Vrouw
Het beu zijn naar school te gaan	43	45	41	51	35
C-attest	34	37	30	39	28
Het studeren na de lessen niet kunnen opbrengen	31	30	32	39	23
Persoonlijke of familiale problemen	30	24	36	22	38
Liever willen werken	24	20	28	23	25
Problemen met leraren of directie	24	25	24	31	18
Onbegrepen voelen op school	20	19	21	20	20
Werk gevonden	16	12	19	15	16
Bij niemand terecht kunnen op school	14	11	16	11	16
Gezondheidsproblemen	12	11	13	7	17
B-attest	11	10	12	12	10
Gepest worden op school	10	7	12	6	13

Geen uitleg kunnen vragen	10	9	12	10	11
Bijna geen vrienden op school	6	5	7	4	8
Niemand uit vriendenkring studeert	6	5	7	7	5
Weggestuurd van school	6	5	7	9	3
In die tijd niet de gewoonte om diploma te behalen	4	2	5	2	5
Voor een tijd in het buitenland verbleven	4	4	3	4	3
De opleiding te moeilijk vinden	4	3	6	4	5
Zwangerschap	2	1	3	-	5
Problemen met de taal	1	1	1	1	1

In vergelijking met niet-herkansers (een kwart) bleven de herkansers (een vijfde) minder vaak zitten in de lagere school. De schoolloopbaan van de niet-herkansers verliep dus nog moeilijker. Er zijn wel bijna driemaal zoveel herkansers dan jongeren met diploma die in het lager onderwijs al een jaar overzaten. Het aantal overzitters in het tweedekansonderwijs is ook dubbel zo hoog als bij deelnemers aan de examencommissie. Ongekwificeerde schoolverlaters beginnen dus al vaker met een achterstand aan het secundair onderwijs.

Bij de uitsplitsing naar geslacht van de kandidaten in het tweedekansonderwijs blijkt er ook een verschil tussen mannen en vrouwen. Een man op vijf zat een jaar over in de lagere school, bij vrouwen was dat bijna een op drie (30 %).

Hoe vaker leerlingen in het middelbaar onderwijs blijven zitten, een B-attest behalen of van school/onderwijsvorm veranderen, hoe

moeilijker hun schoolloopbaan verloopt. De onderzoekers stellen vast dat de cursisten van het tweedekansonderwijs gemiddeld hoger scoren voor 'moeilijke schoolloopbaan' dan kandidaten bij de examencommissie.

De belangrijkste reden die jongeren aangeven om de school de rug toekeren? Omdat ze het er beu zijn. Andere scores boven 30 % zijn: een C-attest krijgen, de moed niet opbrengen om na de lessen nog te studeren en persoonlijke of familiale problemen.

Er zijn een aantal duidelijke verschillen tussen tweedekansonderwijs en examencommissie. Bij beide groepen speelt schoolmoeheid de hoofdrol. De examencommissie trekt duidelijk meer kandidaten die na een C-attest een snelle herkansing willen wagen. Cursisten van het tweedekansonderwijs vermelden vaker persoonlijke problemen en ondervonden globaal meer moeilijkheden tijdens de schoolloopbaan dan examencommissiekandidaten. Ze verlieten ook vaker de school omdat ze werk vonden.

Bij de mannelijke kandidaten spelen schoolgerelateerde redenen een grotere rol dan bij vrouwen: ze zijn vaker de school beu, willen niet meer studeren, kregen een C-attest, hadden problemen met leraren of directie, werden van school gestuurd of zaten in een vriendenkring waar niemand studeert. Bij vrouwen spelen persoonlijke of familiale problemen de hoofdrol. Maar ook: bij niemand terecht kunnen, geen vrienden hebben of pestslachtoffer zijn. Vrouwen zijn gemiddeld ouder en vermelden dan ook vaker dat het in hun tijd niet de gewoonte was om als vrouw een diploma secundair onderwijs te behalen.

"Het derde jaar had ik al moeten overzitten en dat C-attest in het vijfde was de druppel die de emmer deed overlopen. Ik dacht: nog een jaar, nóg eens het vijfde, en dan nog het zesde en wie zegt dat ik er dan ga door zijn. Twee keer blijven zitten, dat vond ik echt teveel. Ik ging werken omdat ik geen zin meer had om naar school te gaan, en dan komt het er niet meer van om terug aan te pikken, dan ben je vertrokken."

Ben, 33 jaar, haalde diploma bij examencommissie terwijl hij werkte

"Het vroegere PMS had mijn ouders de raad gegeven om mij naar kantoorwerken te sturen. Maar mijn ouders vonden het raar om met mijn resultaten naar het bso te gaan. Maar ja, tso in Avelgem, dat was toen alleen 'snit en naad'. Dat viel geweldig tegen, dat was een richting die ik absoluut niet graag deed. Je wordt dan schoolmoe. Mijn ouders waren zelfstandigen en ik had de kans om thuis te werken, dat was tof, dat was plezant. Ik heb het altijd graag gedaan. Totdat je dan begint te beseffen dat je iets mist.

Het had er ook mee te maken dat mijn ouders hulp nodig hadden in de zaak thuis, maar ze zagen het niet zitten om iemand voltijds in te schrijven. Wij gingen allemaal niet graag naar school, noch mijn zus, noch ik, noch mijn broer. Mijn broer bleven ze wel naar school sturen, maar mijn zus en ik werkten voltijds thuis."

Hilde, 44 jaar, behaalde diploma bij tweedekansonderwijs

4.3 Arbeidsloopbaan

De onderzoekers onderzochten de werksituatie van herkansers in de periode tussen het verlaten van de school en hun inschrijving, én op het moment van de inschrijving zelf. Ze onderzochten ook mogelijke verschillen op basis van geslacht, type tewerkstelling, beroepscategorie en jobtevredenheid.

4.3.1 Werksituatie tussen schoolverlaten en inschrijving

Tabel: werksituatie tussen schoolverlaten en inschrijving bij examencommissie of tweedekansonderwijs (%)

Werk-situatie	Examencommissie			Tweedekansonderwijs		
	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal
Werkend	28	36	31	42	47	45
Niet-werkend	73	64	69	58	53	55

De meerderheid van de herkansers heeft in de periode na de laatste lesdag op de middelbare school en hun inschrijving voor examencommissie of tweedekansonderwijs geen werk. Uit detailanalyse blijkt dat de kans op werkervaring groter is naarmate de kandidaten ouder zijn. Daarom ligt het aantal cursisten bij het

tweedekansonderwijs met werkervaring ook een stuk hoger dan bij kandidaten voor de examencommissie. De laatste optie kiezen ze vaker kort na het einde van hun reguliere schoolloopbaan.

De resultaten ondersteunen in elk geval de stelling dat examencommissie of tweedekansonderwijs voor velen een verlenging betekent van het middelbaar onderwijs. De meerderheid is relatief jong en heeft geen werkervaring.

Tabel: periode tussen schoolverlaten en inschrijving bij examencommissie of tweedekansonderwijs (%)

Periode	Examencommissie			Tweedekansonderwijs		
	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal
< 1 jaar	56	47	52	21	15	17
1 tot 5 jaar	30	33	31	49	39	43
6 tot 10 jaar	4	8	6	13	16	15
11 tot 15 jaar	4	4	4	9	10	10
16 tot 20 jaar	2	4	3	4	8	6
>= 21 jaar	4	4	4	4	13	9

De helft van de kandidaten voor de examencommissie schrijft zich in binnen het jaar na zijn laatste schooldag. Bij het tweedekansonderwijs geldt dit voor minder dan een vijfde van de cursisten (wel 21 % bij de mannen). De grootste groep begint aan het tweedekansonderwijs tussen een en vijf jaar na het schoolverlaten.

Ook deze resultaten bevestigen de vaststelling dat de examencommissie heel vaak een verlenging is van het middelbaar onderwijs, onder meer om een mislukking met een C-attest zo snel mogelijk ongedaan te maken. Maar toch stellen we ook vast dat een kandidaat op vijf zich pas na zes jaar of meer inschrijft voor de examencommissie.

Mannen grijpen gemiddeld vaker al tijdens het eerste jaar na het middelbaar onderwijs naar een tweede kans: 9 % bij de examencommissie en 6 % bij het tweedekansonderwijs. Ook voor de periode tussen een en vijf jaar na de laatste schooldag trekt het tweedekansonderwijs 10 % meer mannen aan dan vrouwen. Drie keer meer vrouwen grijpen dan weer naar een tweede kans na 21 jaar of meer – als de kinderen het huis uit zijn.

“Voor mij is tweedekansonderwijs eigenlijk een voortzetting, want ik ben niet gestopt. Voor mij is het dus niet echt een tweede kans. Het is misschien wel een kans om het gemakkelijker te doen of omdat het beter bij mij past. Bij mij is het dus kansonderwijs.

Kathy: 20 jaar, alleenstaande moeder, volgt tweedekansonderwijs

4.3.2 Werksituatie bij inschrijving

Tabel: werksituatie op moment van inschrijving bij examencommissie of tweedekansonderwijs (%)

Werksituatie	Examencommissie			Tweedekansonderwijs		
	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal
Werkend	23	33	27	21	21	21
Niet-werkend	77	67	73	79	79	79

Vrouwelijke kandidaten voor de examencommissie hebben vaker al werk op het ogenblik dat ze zich inschrijven. Logisch als we eerder vaststelden dat mannen vaker meteen na het middelbaar al inschrijven.

Tabel: werkende herkansers naar geslacht en keuze voor examencommissie of tweedekansonderwijs (%)

	Man	Vrouw	Totaal
Examencommissie	69	54	61
Tweedekansonderwijs	31	46	39

De meerderheid van de werkende herkansers schrijft zich in voor de examencommissie. Bij het tweedekansonderwijs is er een verplichte aanwezigheid voor de lessen. Daardoor is deze optie moeilijker te combineren met een werksituatie. Uit volgende tabel blijkt ook dat voltijds werkende herkansers vaker voor de examencommissie kiezen dan deeltijdse.

Tabel: voltijds of deeltijds werkende herkansers naar geslacht (%)

Werk-situatie	Examencommissie			Tweedekansonderwijs		
	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal
Voltijds	77	76	76.5	69	50	57
Deeltijds	23	24	23.5	31	50	43

In het Vlaamse Gewest vormen deeltijds werkende mannen een kleine minderheid (6,6 % in 2007). Daarom valt het op dat toch nog 23 % van de deelnemers aan de examencommissie en 31 % in het tweedekansonderwijs deeltijds werkt.

Tabel: beroepscategorieën in examencommissie en tweedekansonderwijs (%)

	Examen-commissie	Tweedekans-onderwijs	Totaal
Arbeider	34	42	37
Bediende	54	51	53
Hoger bediende/ Kader	3	0	2
Zelfstandige	6	4	5
Andere	2	4	3

Meer dan de helft van werkende herkansers is bediende. Iets meer dan een derde werkt als arbeider. Bij de andere categorieën geldt natuurlijk de vaststelling dat je aan dat soort beroepen meestal niet kunt beginnen zonder minimaal een diploma secundair onderwijs.

De ondervraagde cursisten van het tweedekansonderwijs poneren allemaal dat de combinatie van werk, lessen volgen en leerstof verwerken, geen sinecure is. Vaak leidt dit trouwens tot voortijdig afhaken. Alleen als het aantal lesuren sterk vermindert (bijv. tegen het einde van het traject) wordt de combinatie gemakkelijker.

"In het begin gaat dat goed en kun je dat volhouden. Maar als je twee, drie, vier, vijf nachten op een week enorm weinig slaap hebt gehad, begint dat in je kleren te zitten. En begin je lessen te missen. Ik lig dan in mijn bed, word wakker – mijn wekker staat om zes uur – en dan denk ik 'nu moet ik naar de les gaan'. Dat is echt iets typisch humaniora: 'Hè, het is die trut van wiskunde'. Die motivatie om te gaan is dan weg. 'Ik ga er weer als een kind behandeld worden', denk ik dan.

In het begin ging dat, dan kon ik mij rechtzetten: 'Kom, we gaan dat diploma halen, we gaan ervoor. Kom, nog eens rechtstaan'. Maar op de duur lukte het gewoon niet meer. Dan ben ik minder en minder beginnen gaan. Het resultaat? Dan bekijken ze jou nog veel schever, want dan ben je geen regelmatige leerling meer. En dan komen hun subsidies in gevaar. Ze zeggen dat niet, maar je moet er minstens zoveel uur aanwezig zijn opdat ze subsidies krijgen. Het is puur dat systeem om geld te krijgen."

Lucas: 24 jaar, haakte drie keer af bij het tweedekansonderwijs

Jobtevredenheid

Wie gekwalificeerd is, voelt zich duidelijk het meest tevreden in zijn werksituatie. Dat viel ook te verwachten. Maar dat de groep ongekwalificeerde uitstromers die niet herkansen, ook veel tevredener is, ligt minder binnen de verwachtingen. Zij zijn globaal even tevreden als hun gekwalificeerde collega's.

De ontevredenheid van de herkansers staat daarmee in schril contrast. Zowel kandidaten voor de examencommissie als cursisten van het tweedekansonderwijs scoren beduidend en systematisch lager. Toch zijn de deelnemers aan de examencommissie ook dan nog voor elke categorie significant tevredener met hun huidige werk dan cursisten in het tweedekansonderwijs. Bij de herkansers zitten natuurlijk mensen van alle leeftijden – dus ook een aantal met meer werkervaring. Ze maakten dus meer kans om te worden geconfronteerd met de gevolgen van het ontbreken van een diploma secundair onderwijs. De niet-herkansers zijn vaak 23 jaar of jonger en liepen dus minder kans om jobontevredenheid te ervaren.

Bij de niet-herkansers en gekwalificeerde schoolverlaters is bijna iedereen heel of eerder tevreden over de werksituatie in zijn geheel. Bij de kandidaten voor de examencommissie is een vijfde daar ontevreden over. En bijna de helft van de cursisten van het

tweedekansonderwijs is niet tevreden met zijn werksituatie. De grootste uitschieter vormen promotiekansen. Minder dan de helft bij de examencommissie en een vijfde bij het tweedekansonderwijs is daar tevreden over. Daartegenover zijn twee op drie niet-herkansers en gekwalificeerde schoolverlaters wel tevreden over hun promotiekansen. De herkansers zijn nog het meest tevreden over hun collega's.

Tabel: tevredenheid met kenmerken van de werkomgeving (%)

% eerder tot heel tevreden met...	Examen-commissie & tweedekansonderwijs	Examen-commissie	Tweedekansonderwijs	Niet-herkansers	Met diploma
Werk in zijn geheel	65	79	55	95	96
Loon	62	71	57	83	85
Werkzekerheid	59	68	53	88	86
Vakantie-regeling	66	73	61	87	88
Inhoud van het werk	58	69	52	94	94
Directe chef	67	75	62	90	91
Collega's	84	90	80	96	98
Promotiekansen	28	44	19	65	67
Fysieke werkomstandigheden	53	69	43	80	88
Werkdruk	54	70	44	80	82
Uurregeling	69	76	65	90	93
Bijleren tijdens werkuren	38	50	30	74	80
Initiatief nemen	58	68	48	85	90

De onderzoekers trekken uit deze cijfers de conclusie dat ontevredenheid over het werk een belangrijke motiverende factor kan zijn om toch voor een diploma secundair onderwijs te gaan. Het is volgens hen echter ook mogelijk dat het diploma behalen op de 1ste plaats komt bij herkansers en dat zij een job kiezen in functie van (combineerbaarheid met) deze studies en minder selectief zijn op andere jobkenmerken..

4.4 Welke onderwijsvorm kiezen herkansers?

De onderzoekers maakten eerst voor beide groepen herkansers een inventaris van de onderwijsvorm die ze volgden op het ogenblik dat ze zonder diploma de school verlieten.

Tabel: examencommissie of tweedekansonderwijs naar onderwijsvorm bij schoolverlaten (%)

Onderwijsvorm op moment van schoolverlaten					
	ASO	TSO	(D)BSO	Andere	Totaal
Examencommissie	72	49	27	42	47
Tweedekansonderwijs	28	51	73	58	53

Bijna drie kwart van de jongeren die eindigde in het aso, kiest voor de examencommissie. Tso-leerlingen kiezen even vaak examencommissie als tweedekansonderwijs. Drie kwart van de herkansers met een bso-verleden kiest voor het tweedekansonderwijs.

De categorie 'andere' omvat buso, Syntra en kso. Het gaat hier om een heel beperkte groep: 1 % van de herkansers uit buso, 3 % met een Syntra-opleiding en 6 % met een kso-achtergrond. Daarom gaan de onderzoekers hier niet verder op in.

De populairste onderwijsvorm is het bso – zowel bij de examencommissie als bij het tweedekansonderwijs. Van alle herkansers schrijft 40 % zich in voor een bso-richting, 31 % in een tso-richting en 27 % in een aso-richting.

De meerderheid kiest bij de herkansing wel dezelfde onderwijsvorm als in het middelbaar onderwijs. Toch zijn er verschillen. Wie uit het bso of aso komt, blijft overwegend voor dezelfde onderwijsvorm kiezen. Van de herkansers uit het tso, blijft de helft trouw aan die keuze, maar bijna een derde stapt over naar bso. Van de

herkansers die uit het aso komen, kiest een op drie voor tso of bso. Omgekeerd kiest ook bijna een bso-uitstomer op drie voor zijn tweede kans aso of tso.

Tabel: ingeschreven onderwijsvorm examencommissie en tweedekansonderwijs naar onderwijsvorm bij schoolverlaten (%)

Ingeschreven onderwijsvorm bij examencommissie & tweedekansonderwijs	Onderwijsvorm secundair onderwijs bij schoolverlaten				
	ASO	TSO	(D)BSO	Andere	Totaal
ASO	66	17	10	22	27
TSO	18	52	21	27	31
BSO	15	31	70	38	40
KSO (enkel examencommissie)	1	0.3	0	12	2

Onderwijsvorm examencommissie					
ASO	73	9	4	18	33
TSO	12	53	9	19	26
BSO	14	37	87	35	38
KSO	1	1	0	28	4

Onderwijsvorm tweedekansonderwijs					
ASO	47	24	12	27	22
TSO	35	50	25	34	35
BSO	18	26	63	41	43

Er zijn ook hier verschillen tussen examencommissie en tweedekansonderwijs. Cursisten in het tweedekansonderwijs met een tso- of bso-verleden, kiezen vaker een hogere studierichting dan examencommissiekandidaten. Voor aso-uitstromers geldt precies het omgekeerde.

4.5 Motivatie

Tabel: belangrijke redenen om zich in te schrijven voor examencommissie of tweedekansonderwijs (%)

Redenen	Examencommissie & tweedekansonderwijs	Examencommissie	Tweedekansonderwijs	Man	Vrouw
Studiegerichte motieven					
Om verder te studeren	60	66	54	63	57
Altijd al diploma willen behalen	69	66	72	63	75
B of C-attest op school	38	45	33	45	32
Cognitieve motieven					
Uit interesse, zelfontplooiing	58	50	66	52	65
Jobgerichte motieven					
Meer werkzekerheid	60	46	73	54	70
Om (ander) werk te vinden of promotie te maken	45	33	56	39	51
Loonsverhoging	25	18	31	21	30
Andere					
Ik werd doorverwezen door een organisatie/persoon	24	23	25	24	24

Cognitieve, studie- en jobgerichte motieven zijn zowel voor de cursisten van het tweedekansonderwijs als voor kandidaten voor de examencommissie belangrijk.

Voor twee kandidaten op drie van de examencommissie primeren verder studeren en de wil om een diploma te behalen. Bij het tweedekansonderwijs zijn de belangrijkste motieven: werkzekerheid, interesse en de wil om een diploma te behalen. Werkgerelateerde motieven wegen bij cursisten van het tweedekansonderwijs sterker door.

Voor mannen zijn studiegerichte motieven belangrijker dan voor vrouwen. Die kiezen er vaker voor om een tweede kans te wagen vanuit cognitieve en jobgerichte motieven.

"Ik koos voor de examencommissie omdat het op school veel te traag ging voor mij. Ik werd echt moe van niets te doen – en dat klinkt misschien cru – ik had ook een intellectuele uitdaging nodig. Gewoon opletten in de klas was voor mij voldoende om 80-85 % te halen. Ik dacht: dan haal ik het nooit op de unief. Ik merk nu ook echt wel dat dit een serieus voordeel is. De examencommissie was puur zelfstudie en de universiteit ook. Dus achteraf gezien was het zeker een heel goede voorbereiding. En dat was de bedoeling: mijn brein wat meer laten rollen zodat ik klaar zou zijn voor de universiteit."

Maarten: 18 jaar, behaalde diploma bij examencommissie

"Ik wou een diploma halen omdat ik geen deuren had, geen opties. Ik werd in de hoek geduwd: ik moest arbeider worden, in de fabriek gaan werken. Weet je, ik ben gehandicapt geboren. Ik heb problemen, ik kan geen handenarbeid verrichten. Ik heb met de dokters overlegd en die hebben gezegd: 'Je moet bediendewerk doen'. Ik wil gewoon bediendewerk hebben omdat ik zie hoe negatief mijn vader was als hij van de fabriek kwam. Dat is eigenlijk de reden – en natuurlijk ook kennis. Hoe meer kennis je hebt, hoe meer je je bewust bent van alles. Anders ben je een soort machine."

Mohammed: 25 jaar, Turkse herkomst, behaalde diploma bij examencommissie

4.6 Verwachtingen

Een gevoel van trots en een betere toekomst staan met een score van meer dan 80 % bovenaan de lijst verwachtingen die de herkansers koesteren. Meer zelfvertrouwen en trots scoren licht hoger bij de cursisten van het tweedekansonderwijs. Kandidaten voor de examencommissie verwachten meer waardering van hun omgeving als ze het diploma behalen.

Tabel: verwachte effecten met diploma (%)

	Examencommissie			Tweedekansonderwijs		
	-	+/-	+	-	+/-	+
Trotser zijn	7	12	81	6	11	83
Meer zelfvertrouwen	17	19	64	12	19	69
Toekomst positiever zien	6	11	82	4	13	83
Meer waardering krijgen	22	22	56	22	27	50
Bewezen hebben	13	16	71	12	20	68
Meer controle over leven	19	23	58	18	23	59

4.7 Keuze voor examencommissie of tweedekansonderwijs

Tweedekansonderwijs en examencommissie sluiten elkaar niet uit. Het is mogelijk om beide systemen te combineren, of het ene systeem na het andere te gebruiken. Het tweedekansonderwijs erkent certificaten van de examencommissie en omgekeerd. Zo kan een cursist van het tweedekansonderwijs bijvoorbeeld zijn traject inkorten als hij voor bepaalde modules slaagt voor de examencommissie.

Op het ogenblik van de bevraging was zeven procent van de kandidaten voor de examencommissie ook ingeschreven voor het tweedekansonderwijs. Omgekeerd gaat het om drie procent. Uit de persoonlijke interviews leiden de onderzoekers af dat hun keuze sterk wordt beïnvloed door hun perceptie van de twee mogelijkheden. Ze vinden het dan ook belangrijk dat herkansers een realistisch beeld krijgen van de twee herkansingsvormen. Dat resulteert in een betere keuze.

De enquête toont aan dat de meeste herkansers beide vormen kennen. Bij elke groep bevestigt negen procent dat ze vroeger al examencommissie of tweedekansonderwijs probeerden. In de doelgroep die beide systemen kent zonder ze te combineren, heeft 22 % van de kandidaten voor de examencommissie en 43 % van

de cursisten van het tweedekansonderwijs er ooit aan gedacht om het diploma secundair onderwijs via het andere systeem te behalen.

Tabel: belangrijke redenen voor keuze (%)

Examencommissie – niet tweedekansonderwijs	%	Tweedekansonderwijs – niet examencommissie	%
Via de examencommissie kon ik sneller mijn diploma secundair onderwijs behalen.	65	Ik studeerde liever in klasverband dan zelfstandig..	65
Ik studeerde liever zelfstandig dan in klasverband.	45	Omdat een diploma behalen bij het tweedekansonderwijs gemakkelijker is dan bij de examencommissie.	55
Tweedekansonderwijs was moeilijk te combineren met mijn werk/gezin.	35	Omdat het tweedekansonderwijs extra ondersteuning geeft (sessies over studievastigheden, faalangstraining, beroepenbeurs, ...).	44
Ik kende iemand die was ingeschreven bij de examencommissie.	29	Er was een centrum voor tweedekansonderwijs in mijn buurt.	38
De richting die ik wou volgen werd niet aangeboden in het tweedekansonderwijs.	22	Omdat ik bij het tweedekansonderwijs vrijstellingen kreeg voor bepaalde modules/vakken.	28
De lessen van het tweedekansonderwijs vonden plaats op een moment dat ik niet kon.	22	Het bezoeken van een informatiedag van het tweedekansonderwijs overtuigde mij.	27

Voor de kandidaten van de examencommissie is de belangrijkste reden voor deelname: het vooruitzicht om binnen een redelijke termijn een diploma secundair onderwijs te behalen. Ze zijn ervan overtuigd dat dit sneller lukt via deze weg. Andere belangrijke redenen zijn de zelfstandige studie en de combinatiemogelijkheden met hun werk- of gezinssituatie.

De cursisten van het tweedekansonderwijs kiezen die vorm omdat ze precies via deze weg gemakkelijker het diploma secundair onderwijs hopen te veroveren. Daarbij vermelden ze de extra begeleiding en de nabijheid van het centrum (tegenover het

'verre' Brussel voor de examencommissie). Bovendien kan het tweedekansonderwijs vrijstellingen geven op basis van interne proeven.

4.8 Houdingen

Met een zelfwaarderingsschaal gaan de onderzoekers na hoe de herkansers zichzelf evalueren in een wereld waar het diploma secundair onderwijs als minimumnorm geldt.

Tabel: gemiddelde scores op een aantal houdingen (%)

Houdingen	Examen- commissie	Tweedekans- onderwijs
Negatief Toekomstbeeld (0 – 100)	33	36
Vervreemding (0 – 100)	24	29
Externe plaats van controle (0 – 100)	30	33
Positieve zelfwaardering (0 – 100)	76	72
Sociale demotie (0 – 100)	19	25

De resultaten tonen aan dat de cursisten van het tweedekansonderwijs een negatiever toekomstbeeld hebben, zich meer van de samenleving vervreemd voelen en minder het gevoel hebben dat ze hun leven onder controle hebben. Ze hebben ook een negatiever zelfbeeld en voelen zich meer achtergesteld in de samenleving dan hun collega's van de examencommissie.

De onderzoekers stellen dat de verschillen in achtergrondkenmerken en schoolloopbaan een belangrijke rol spelen bij deze verschillen. Cursisten van het tweedekansonderwijs hebben meestal een lagere sociaaleconomische achtergrond en ondervonden meer moeilijkheden op school. Dit lijkt een invloed te hebben op hun toekomstvisie, zelfwaardering en controle.

De schaal 'sociale demotie' meet een gevoel van achterstelling of ressentiment. In het dagonderwijs scoren bso-leerlingen het laagst voor deze schaal. Hoe langer ze in het bso schoollopen, hoe hoger ze voor deze schaal scoren. En de sociaaleconomische achtergrond heeft geen invloed op deze scores.

Cursisten in het tweedekansonderwijs hebben vaker een bso-achtergrond dan kandidaten voor de examencommissie. Dat verklaart volgens de onderzoekers waarom ze voor deze schaal ook hoger scoren. Ze stelden bovendien vast dat er op de demotieschaal geen verschillen zijn tussen de scores van herkansers en niet-gekwalficeerde schoolverlaters die niet herkansen. De herkansers scoren wel beduidend hoger dan gekwalficeerde schoolverlaters. Daarom stellen de onderzoekers dat de verklaring voor de hoge score eerder te zoeken is in de achtergrondkenmerken en schoolloopbaan dan in een eventuele 'demotiecultuur' in het tweedekansonderwijs.

"Het doet misschien niet veel ter zake, maar ik ben een vis van horoscoop en ik had gelezen dat de vis lui en dromerig is. Dat kwam echt overeen met mij. Ik moest gewoon veranderen. Ik ben ook heel fel veranderd, ik ben heel resultaatgericht. Ik ben een realist die zich geen illusies maakt: 'Het gaat wel goed komen later ... Nee, het komt niet goed als je er niets aan doet'.

Iemand vertelde me: 'Ik heb een Turkse achtergrond, ik ben een Turkse Belg. 'Het grootste probleem bij Turken? Als ze voor de 100 gaan, dan halen ze 80. Als ze voor de 80 gaan, dan halen ze 60. En de meeste Turken gaan voor 60 en die halen 40.'

Hij zei: 'Ga voor de 100' en zo ben ik voor de 100 gegaan en haalde ik op alle drie talen 80. Zo ben ik opengebloeid. Ik dacht: 'Dit is het gewoon'.

Mohammed: 25 jaar, Turkse herkomst, behaalde diploma bij de examencommissie

57

4.9 Veelheid van factoren

De onderzoekers introduceerden de resultaten van de bevraging in een multivariaat model om zo een beter zicht te krijgen op de onderlinge samenhang van de factoren.

Invloed van geslacht, etnische afkomst en leeftijd

Vrouwen maken in vergelijking met mannen minder kans om voor de examencommissie te kiezen. Maar het gaat daarbij niet louter om het geslacht. De gezinssituatie van de herkansers blijkt een andere rol te spelen bij mannen dan bij vrouwen. Jongeren van allochtone herkomst lopen een groter risico om het dagonderwijs voortijdig de rug toe te keren. Binnen deze groep zijn vooral

jongeren van Turkse en Marokkaanse afkomst kwetsbaar. Jongeren van Noord-Afrikaanse herkomst maken drie maal meer kans om bij de examencommissie te komen dan autochtonen. Allochtonen met een andere herkomst wijken niet significant af van autochtonen bij de keuze tussen examencommissie en tweedekansonderwijs.

Ook de leeftijd speelt een belangrijke rol bij de keuze tussen beide systemen: per jaar dat een persoon ouder is, vermindert de kans dat hij zich voor de examencommissie inschrijft.

Opleidingsniveau van de vader

De kans om bij de examencommissie te komen is even groot voor kinderen van een vader met of zonder diploma secundair onderwijs. Maar beide groepen maken een derde minder kans om bij de examencommissie ingeschreven te zijn dan respondenten met een vader die een diploma van hoger onderwijs op zak heeft.

Schoolloopbaan

Wie minstens één keer bleef zitten in een klas, maakt de helft minder kans om voor de examencommissie te herkansen. Meer algemeen: hoe meer B- of C-attesten een jongere behaalt, hoe vaker hij overzit of van school of onderwijsvorm wisselt, hoe kleiner zijn kans is om ooit examens af te leggen voor de examencommissie. De examencommissie spreekt herkansers met een vlottere secundaire-schoolloopbaan meer aan omdat het zelfstandig studeren hen niet afschrikt. Wie het moeilijker had in de middelbare school, kiest eerder voor de begeleiding waarvan studenten in het tweedekansonderwijs genieten.

Ook de onderwijsvorm die ze in het dagonderwijs volgen, heeft een indicatieve waarde voor de keuze als het op herkansen aankomt. Wie uitstroomde in een aso-richting stapt tweemaal zo vaak naar de examencommissie dan wie een tso-richting volgde, en vier maal zo vaak dan leerlingen uit (d)bso.

Periode tussen schoolverlaten en inschrijving

De onderzoekers stellen vast dat herkansers meestal vrij jong zijn – zeker als je vergelijkt met de doelgroep een of meer decennia vroeger. De periode tussen het uitstappen uit het dagonderwijs en het wagen van een tweede kans is dus relatief kort.

De onderzoekers koppelen aan de intervalperiode de hypothese dat de kans op werkervaring groter wordt, naarmate deze periode langer duurt. En we weten al dat werkervaring de keuze mee bepaalt. Daarom keken ze naar de cijfers met weglating van alle

informatie over jobkenmerken. De vaststelling? Hoe meer tijd er verloopt tussen het verlaten van de school en de herkansing, hoe kleiner de kans wordt dat de kandidaten zich inschrijven bij de examencommissie. Wie tussen een en vijf jaar na het dagonderwijs herkanst, maakt vier keer zo veel kans op een keuze voor tweedekansonderwijs dan wie meteen tijdens het eerste jaar de stap zet.

Werk en gezin

Wie op het ogenblik van inschrijving aan het werk is, schrijft zich vier keer zo vaak in voor de examencommissie – gewoon omdat een job moeilijk combineerbaar is met tweedekansonderwijs.

De gezinssituatie heeft een sterkere invloed op mannen dan op vrouwen. De kans op een keuze voor de examencommissie is vijf maal groter voor mannen die samenwonen dan mannen die alleen zijn of bij hun ouders bleven. Ook vrouwen die samenwonen, kiezen vaker voor de examencommissie dan vrouwen die bij de ouders of alleen wonen, maar het verschil is wel kleiner.

De onderzoekers verklaren dit vanuit de stelling dat wie samenwoont met een partner meer verantwoordelijkheden draagt, zoals geld verdienen, zorgen voor kinderen en het huishouden beredderen.

Motivatie

Bij de inschrijvingsmotieven heeft alleen de optie 'meer werkzekerheid' een duidelijke impact op de keuze tussen examencommissie en tweedekansonderwijs. Als werkzekerheid een belangrijke motivatie is, dan is de kans dat ze voor de examencommissie kiezen maar half zo groot als bij herkansers die meer werkzekerheid niet prioritair stellen.

Bij de examencommissie primeren de plannen om hoger onderwijs te starten. Wie voor het tweedekansonderwijs kiest, doet dit vaker met de bedoeling om te gaan werken dan om verder te studeren. Het zijn dan ook dikwijls economisch kwetsbare mensen. Daarbij speelt natuurlijk het groot aandeel herkansers uit bso-richtingen die ook werkgeoriënteerd zijn.

"Ik heb mijn diploma nooit echt gemist, ik ben altijd bewust thuiswerkende moeder geweest. Maar een keer dat de grootste kinderopvang voorbij is, had ik tijd over. Een huishouden blijft geen fulltime job. Onze oudste zoon werkt en onze dochter studeert goed. Ik vond het erg dat ik ze niet ging kunnen helpen met eventuele probleempjes. En dat is nu iets dat we samen doen. Als ze een probleem heeft, kan ze op mij terugvallen en dat geeft mij veel voldoening. Ze studeert nu secretariaat-talen derde graad – ze ziet nu alles wat ik gezien heb.

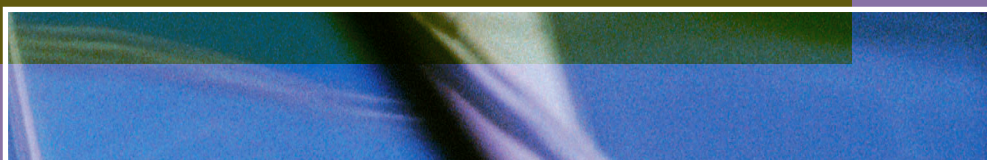
Neem nu dat Katia haar studies wou opgeven, dan kon ik zonder diploma niet zeggen: "Kind, je moet voortdoen". Want dan is het: "Mama, je hebt zelf geen diploma!". Ik vond het zelf erg dat mijn ouders mij zo weinig gestimuleerd hebben om verder te studeren.

Mijn man zei: "Jij bent toch slim genoeg, doe er toch een keer iets mee". Ik ga nu niet over mijzelf zeggen dat ik heel slim ben of zo. Maar ik heb het nu toch bewezen en prachtige resultaten behaald. Dus de mensen die mij gepusht hebben, dank u wel. Want ik had drempelvrees.

Hilde: 44 jaar, behaalde diploma bij het tweedekansonderwijs, gecombineerd met gezin

Hoofdstuk 5

Ervaringen met examencommissie en tweedekansonderwijs

5 Ervaringen met examencommissie en tweedekansonderwijs

In dit hoofdstuk gaat de aandacht naar de hulp die herkansers krijgen van de overheid, de manier waarop ze zich voorbereiden, hun ervaringen en toekomstplannen. De onderzoekers gaan ook in op knelpunten en voordelen van examencommissie en tweedekansonderwijs en de bekendheid van beide systemen.

5.1 Hulp bij deelname

De overheid biedt verschillende vormen van hulp aan.

Tabel: hulp van de overheid aan kandidaten (%)

Tussenkost via...	Examencommissie	Tweedekansonderwijs
Opleidingscheques	3,0 %	13,0 %
Loopbaanonderbreking	0,3 %	1,0 %
Tijds krediet	0,3 %	1,0 %
Betaald educatief verlof	4,0 %	4,0 %
Vormingsverlof voor ambtenaren	0,1 %	0,3 %
Andere hulp	2,0 %	18,0 %
Geen enkele	92,0 %	68,0 %

Herkansers doen maar in heel beperkte mate een beroep op tussenkomst van de overheid. Kandidaten voor de examencommissie zelfs bijna nooit – slechts acht procent maakt er gebruik van. Een belangrijke rol hierbij speelt de arbeidssituatie van de meeste kandidaten. Werklozen en schoolverlaters zijn van veel hulpmiddelen uitgesloten.

Bij het tweedekansonderwijs zijn opleidingscheques populair, maar ook andere hulpmiddelen zoals verminderd inschrijvingsgeld, behoud van de werkloosheidsuitkering of kinderbijslag, gratis abonnement op openbaar vervoer, vrijstelling voor werkoproepen, cursussen Begeleid Individueel Studeren (BIS) van de Vlaamse Overheid.

5.2 Voorbereiding op examens

Bereiden cursisten van het tweedekansonderwijs zich anders voor op examens dan de kandidaten voor de examencommissie? Cursisten van het tweedekansonderwijs krijgen natuurlijk lessen en kunnen beroep doen op extra begeleiding. Maar doen ze dat ook of studeren ze zelfstandig? Kandidaten voor de examencommissie kunnen nog lessen volgen in het dagonderwijs als reguliere (14 %) of vrije leerling (7 %) of zelfs tegelijk tweedekansonderwijs volgen (5 %).

Tabel: voorbereiding op examens

Vorbereidingswijze	Examencommissie	Tweedekansonderwijs
Vrije leerling	7,0 %	Niet mogelijk
Reguliere leerling	14,0 %	Niet mogelijk
Lessen TKO	5,0 %	Niet mogelijk
Begeleid Individueel Studeren (BIS)	11,0 %	10,0 %
Centrum voor Basiseducatie	0,4 %	6,0 %
Individuele begeleiding kennis	16,0 %	14,0 %
Studiebureau/privé-leraar	11,0 %	2,0 %
Zelfstandig	70,0 %	72,0 %

De meeste herkansers studeren vooral zelfstandig. Een aantal maakt gebruik van BIS-cursussen of individuele begeleiding. Sommige cursisten van het tweedekansonderwijs doen ook een beroep op een Centrum voor Basiseducatie.

Kandidaten voor de examencommissie maken vaker gebruik van een privé-leraar of een studiebureau. Respectievelijk 16 % en 14 % van de kandidaten krijgt individuele begeleiding van een vriend, kennis of familielid.

"Ik ben serieus geholpen door mijn vriendin. Zij heeft alles opgeschreven voor mij, ik heb alleen moeten studeren. Er stond niets te weinig en niets teveel in, dus ik had het eigenlijk gemakkelijk. Ik moest thuis komen, mij in de zetel zetten en beginnen studeren. Ik kan me wel voorstellen dat het een immens werk is als je het alleen moet doen. Ik heb dikwijls tegen haar gezegd: 'Jij hebt er meer werk aan dan ik'."

(Ben 33 jaar, behaalde diploma bij examencommissie, gecombineerd met werk)

5.3 Beoordeling door herkansers

Zo goed als alle herkansers zijn het erover eens dat examencommissie en tweedekansonderwijs moeten blijven bestaan. Rond de overige punten verschillen de meningen.

Er zijn aanzienlijk meer cursisten van het tweedekansonderwijs die hun instelling zouden aanraden aan anderen en ze voelen zich ook vaker trots op het feit dat ze herkansen.

Kandidaten van de examencommissie geven veel minder aan dat ze op de hoogte zijn van wat ze precies moeten kennen. Ze leerden ook niet zo vaak andere mensen kennen via deze weg. Bijna de helft van de kandidaten vindt het duidelijk lastig om alles zelfstandig te leren. Dat is een hoog percentage voor een vorm die zelfstudie expliciet als werkmethode vooropstelt. Ook de verplichte verplaatsing naar Brussel vindt meer dan een derde een hinderpaal.

Cursisten blijken best tevreden met de algemene werking en de begeleiding van het tweedekansonderwijs. Bijna de helft leert niet alleen veel bij, maar wint bijvoorbeeld ook zelfvertrouwen. De helft is voorstander van het systeem van permanente evaluatie dat de centra hanteren. Toch gaat ook iets meer dan een derde akkoord met de stelling dat tweedekansonderwijs de mogelijkheid moet bieden om het diploma uitsluitend via examens te behalen, zonder lessen te volgen. Dat suggereert dat het voor een beperkt deel van de cursisten niet altijd even gemakkelijk is om aanwezig te zijn in de lessen. Bijna een derde vindt dat het tweedekansonderwijs de aanwezigheidsverplichting best afschaft.

Slechts een klein aantal cursisten ziet een obstakel in toelatingsvoorwaarden, klasgrootte, opfrissemester, veronderstelde voorkennis, aantal lessen of moeilijkheidsgraad ervan, eventueel onbegrip bij tweedekansonderwijs en buiten de groep.

Tabel: beoordeling van examencommissie en tweedekansonderwijs (%)

	Examen- commissie % (helemaal) akkoord	Twee- dekans- onderwijs % (helemaal) akkoord
Examencommissie en tweedekansonderwijs moeten zeker blijven bestaan.	94	97
Ik zou examencommissie of tweedekansonderwijs zeker en vast aanraden bij anderen.	75	93
Ik ben trots dat ik via examencommissie/tweedekansonderwijs mijn diploma secundair onderwijs tracht te behalen.	62	72
De informatiebrochure is duidelijk.	60	67
We zijn goed op de hoogte van de leerstof die we moeten kennen.	46	72,5
Het is lastig om alles alleen te moeten studeren.	44	/
De stap naar examencommissie/tweedekansonderwijs was klein voor mij.	40	43
Via examencommissie/tweedekansonderwijs heb ik mensen leren kennen die in dezelfde situatie zitten als ik.	38	66
Het is voor mij een grote moeite om de examens in Brussel af te leggen.	37	/
We krijgen examenvoorbeelden ter voorbereiding van de examens.	35	37
Er wordt rekening gehouden met onze wensen bij het opstellen van een examenrooster.	34	24
Ik kan bij de mensen van de examencommissie terecht met eventuele problemen.	30	/
Het bezoek aan een informatiedag was heel nuttig.	21	49
Ik kan vragen stellen aan de lesgever.	/	87
Ik voel me aanvaard door mijn medecursisten.	/	86

Er wordt op een volwassen manier les gegeven.	/	79
De lessen helpen mij bij het begrijpen en studeren van de leerstof.	/	77
Ik kan bij leraren/trajectbegeleiders terecht met eventuele problemen.	/	71
Ik vind het studiemateriaal geschikt.	/	69
Ik kan de lessen bij het tweedekansonderwijs beter volgen dan vroeger op school.	/	63
Zonder de lessen zou ik waarschijnlijk niet slagen voor de examens.	/	61
Permanente evaluatie tijdens de lessen is beter dan een examen op het einde van elk semester.	/	51
Ik leer meer bij dan de inhoud van de lessen (bv. zelfvertrouwen, ...).	/	47
Het zou mogelijk moeten zijn alleen examens af te leggen bij tweedekansonderwijs zonder lessen te volgen.	/	36
De verplichte aanwezigheid in de lessen moet verdwijnen.	/	30
Het is voor mij een grote moeite om steeds naar de les te komen.	/	16
De toelatingsvoorwaarden van het tweedekansonderwijs moeten worden versoepeld.	/	14
We zitten met te veel personen in de lessen.	/	13
Het opfrissemester mag worden afgeschaft.	/	10
Er wordt te veel voorkennis verondersteld die ik niet heb.	/	9
Er zijn te veel lessen.	/	9
Ik voel me bij het tweedekansonderwijs vaak onbegrepen.	/	4
De lessen zijn te moeilijk.	/	4
Ik word vaak gepest/scheef bekeken bij het tweedekansonderwijs.	/	2

5.4 Toekomstplannen

Tabel: toekomstplannen na het behalen van het diploma secundair onderwijs (%)

	Examencommissie & tweedekansonderwijs	Examencommissie	Tweedekansonderwijs
Zoeken naar eerste job	15	8	21
(Ander) werk zoeken	26	15	35
Promotie	7	9	6
Meer verdienen	6	7	6
Vast contract	4	5	4
Eigen zaak	11	11	11
Hoger onderwijs	63	72	55
Hoger Onderwijs Sociale Promotie	11	8	13
Andere	5	7	4

De meeste herkansers willen verder studeren – in het hoger onderwijs (63 %) of het hoger onderwijs voor sociale promotie⁴ (11 %). Kandidaten die hun diploma via de examencommissie willen halen, kiezen vaker voor hoger onderwijs (72 %) dan hun collega's uit het tweedekansonderwijs (55 %).

Voor cursisten van het tweedekansonderwijs is het diploma secundair wel vaker het eindpunt van hun studieloopbaan: 56 % heeft het nodig voor een eerste of een andere job.

4 Nu: Hoger Beroepsonderwijs

5.5 Knelpunten

Tabel: hinderpalen bij het herkansen (%)

	Examen-commissie	Tweedekans-onderwijs
Vrijmaken van tijd om te studeren	44	49
Combinatie met een job	30	27
Combinatie met sociale relaties (bv. vrienden)	27	25
Vinden van een rustige plek om te studeren	24	23
Moeilijkheidsgraad van de handboeken	21	8
Combinatie met gezin/huishouden	18	33
Combinatie met een relatie (partner)	17	21
Inkomensverlies door minder te werken	16	31
Kostprijs van de studie	15	28
Ziekte	9	13
Zwangerschap (enkel vrouwen)	4	3
Kennis van het Nederlands	3	4

De grootste hinderpaal is de nodige studietijd vrijmaken. Een cursist op drie in het tweedekansonderwijs heeft last om studie en lessen te combineren met gezin en huishouden. Kandidaten voor de examencommissie hebben dan weer meer last van de combinatie met een job of het onderhouden van sociale relaties, dan van de combinatie met het gezin. De verklaring ligt natuurlijk in de eerder aangehaalde resultaten: wie naar de examencommissie trekt, is vaker al aan het werk.

Inkomensverlies (31 %) en de kostprijs van de studies (28 %) speelt heel wat cursisten in het tweedekansonderwijs parten – bij examencommissiekandidaten liggen die aantallen lager, met respectievelijk 16 % en 15 %.

Typische knelpunten van tweedekansonderwijs

Veel van de knelpunten die de respondenten aanhalen zijn afhankelijk van het centrum waar ze de lessen volgen. Het ene centrum past de vastgelegde regels soepeler toe dan het andere. Tijdens de interviews uitten de cursisten kritiek op factoren zoals de verplichte aanwezigheid, de schoolse benadering, de kostprijs en de duur van de trajecten.

Dertig procent vindt dat de overheid de regel van verplichte aanwezigheid moet afschaffen. De mondeling geuite kritiek op de schoolse aanpak wordt wel niet bevestigd door de enquêteresultaten: daar stipt tachtig procent aan dat ze op een volwassen manier worden onderwezen. Bij de schriftelijke enquête stelt ook bijna drie kwart van de cursisten dat de kostprijs geen hinderpaal vormt.

“Ik ben over mijn 25 % afwezigheid gegaan en dan mag je geen examens afleggen. Dus in principe een jaar weggegooid door drie maand ziek te zijn.

Ziektebriefjes helpen niet, hè. Ik snap niet waarom, maar het telt niet. Ik vind dat het allergrootste nadeel aan het tweedekansonderwijs. Je werkt met het systeem waarbij je minimaal 75 % aanwezig moet zijn.”

Kathy: 20 jaar, alleenstaande moeder, volgt tweedekansonderwijs

69

Typische knelpunten van examencommissie

In de interviews vertellen de cursisten over problemen met het cursusmateriaal. De enquêteresultaten bevestigen dat: minder dan de helft zegt dat hij goed op de hoogte is van wat hij moet kennen en een kandidaat op vijf kampt met de moeilijkheidsgraad van handboeken.

Kandidaten van de examencommissie moeten zelf de leerstof opzoeken in verschillende handboeken. De examencommissie voorziet alleen een leerplan (het eigen examenprogramma) en een omvangrijke boekenlijst waar de kandidaten de leerstof in terugvinden. Maar boeken zijn vrij duur en sommige zijn zelfs al uit de handel. Bovendien kan de kandidaat niet altijd uitmaken welke boeken voldoende informatie bevatten. De hinder is soms zo groot dat kandidaten precies daarop afhaken.

De onderzoekers suggereren als oplossing dat de examencommissie cursussen voorziet. Het opnieuw uitwerken van het aanbod van Begeleid Individueel Studeren (BIS) is ook een mogelijke piste.

Sommige geïnterviewde respondenten stellen voor om examencommissie en tweedekansonderwijs te versmelten. Ze willen de examens liefst in eigen regio afleggen én bij iemand terecht kunnen als ze met onopgeloste vragen zitten. Hun keuze is duidelijk: op vrijwillige basis een aantal lessen volgen en examens afleggen in de centra voor tweedekansonderwijs.

"Ik ben blij dat de examencommissie bestaat. Maar in hun plaats zou ik cursussen opstellen voor mensen die eraan deelnemen. Dat zou veel gemakkelijker zijn en waarschijnlijk ook veel meer mensen aanzetten om het te doen. Op de informatiedag krijg je een soort boekenlijst waaruit je je boeken kan kiezen, maar je weet eigenlijk niet wat uit welk boek komt en dat zijn allemaal verschrikkelijk dure boeken. Ik zou de boekenlijst korter maken en zeggen wat erin staat ofwel zelf cursussen opmaken. Ik vind dat ook wel redelijk duur, voor mij was dat financieel niets omdat ik al een aantal jaar werk, maar je ziet daar vaak jongeren rondlopen die nog niet werken en dan is dat wel redelijk duur, vind ik."

Ben: 33 jaar, behaalde diploma bij examencommissie, gecombineerd met werk

70

5.6 Voordelen

De cursisten van het tweedekansonderwijs vernoemen in de interviews een aantal voordelen zoals de volwassen benadering, de soepele omgang met regels, de lage kostprijs en het modulair systeem.

"De klassen zijn klein, dus de leraars zijn echt wel met iedereen bezig. Als je een probleem hebt, blijven ze het uitleggen tot je het snapt. Ik had echt het gevoel dat ze zoveel mogelijk mensen het diploma wilden geven en dat is nogal positief. Ze wilden echt dat iedereen er door was."

Tim: 21 jaar, behaalde diploma bij het tweedekansonderwijs

De kandidaten voor de examencommissie vermelden als grootste pluspunt de flexibiliteit: iedereen kan zijn eigen studietempo bepalen. De ene spreidt zijn examens over een lange periode omdat hij het moet combineren met gezin of werk. De andere legt alles in één zittijd af omdat hij het diploma snel in handen wil hebben.

Bovendien heeft de examencommissie geen inschrijvingsvoorwaarden zoals het tweedekansonderwijs. Je kunt er je kans wagen zonder dat je attesten moet voorleggen.

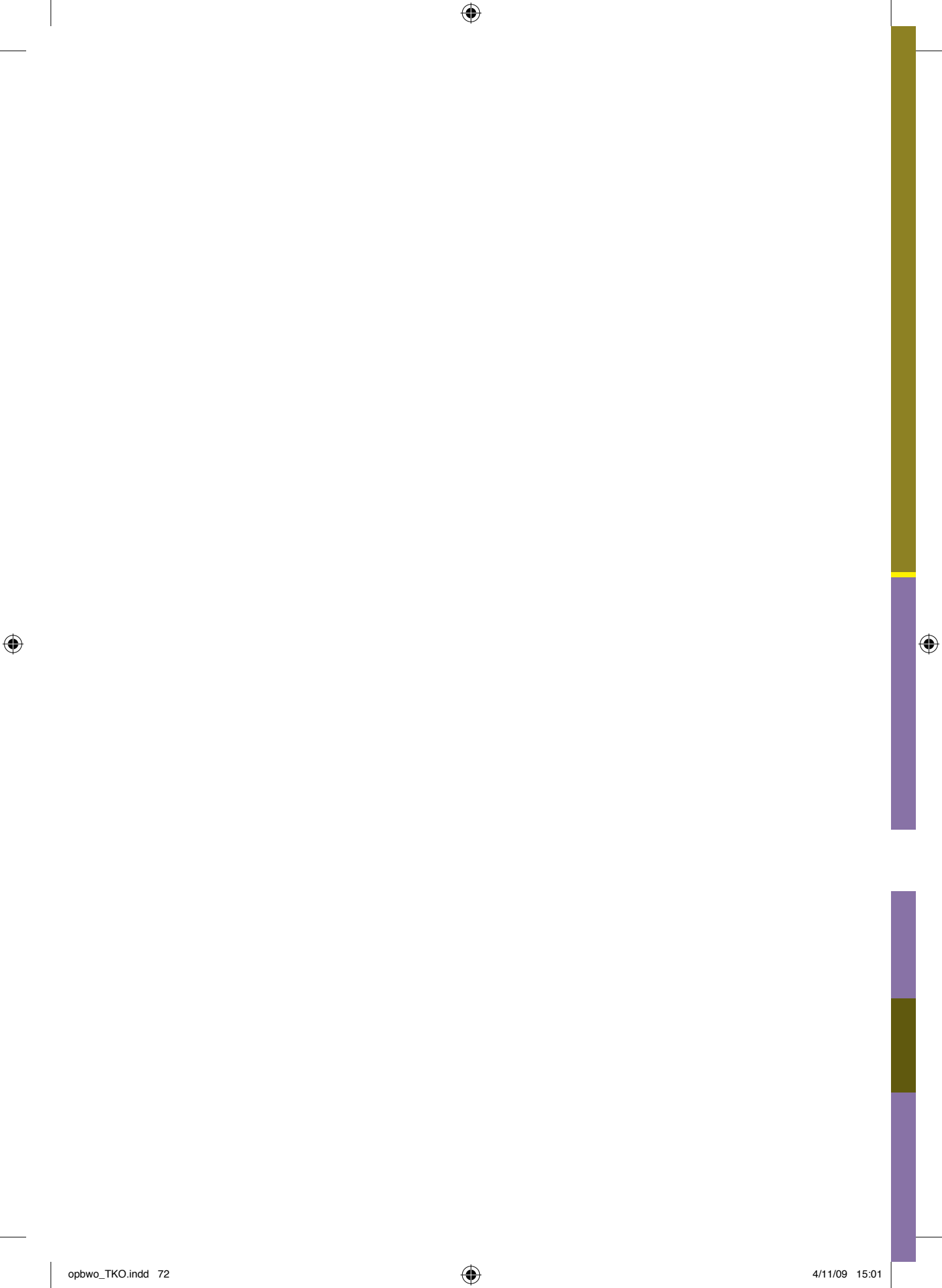
Sommige kandidaten zien de examencommissie als een goede voorbereiding op hogere studies omdat je grote pakketten leerstof zelfstandig verwerkt.

5.7 Bekendheid

Informatie over tweedekansonderwijs en examencommissie is beschikbaar via brochures, websites en middenveldorganisaties. Ook informatiekanalen zoals vrienden en familie spelen een belangrijke rol.

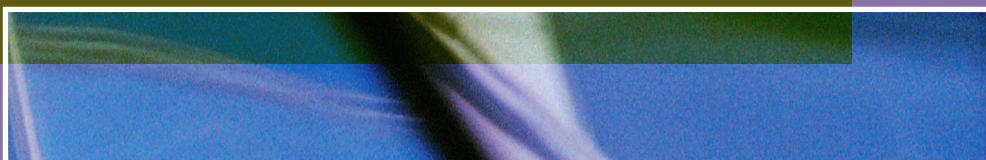
De bevolking lijkt de examencommissie wel beter te kennen dan het tweedekansonderwijs: 84 % van de cursisten in het tweedekansonderwijs kent de examencommissie. Omgekeerd kent 73 % van de kandidaten voor de examencommissie het tweedekansonderwijs. De examencommissie heeft wel de reputatie dat het heel moeilijk is om ervoor te slagen en dat schrikt veel potentiële kandidaten aanvankelijk af. Maar drie kandidaten op vier zeggen zonder meer dat ze de examencommissie aan anderen zouden aanraden.

Uit de mondelinge bevraging van niet-herkansers blijkt dat ze de stap niet zetten omdat ze (voorlopig) tevreden zijn met hun (werk)situatie. Ze zien niet meteen welke voordelen het diploma secundair onderwijs hen kan bieden en zetten dus de stap naar examencommissie of tweedekansonderwijs (nog) niet.

Hoofdstuk 6

Aanbevelingen

6 Aanbevelingen

- Beide systemen bereiken een eigen publiek. Daarom pleiten de onderzoekers voor het behoud van de concepten achter beide herkansingsvormen (al dan niet gecombineerd).
- Een combinatie van examencommissie en tweedekansonderwijs kan een oplossing bieden voor een aantal hinderpalen: voor bepaalde modules wel of niet les volgen, sneller het diploma behalen, ... Om deze wisselwerking vlotter te laten verlopen, moeten de systemen beter op elkaar afgestemd worden. Nu zijn er bij het tweedekansonderwijs vrijstellingen mogelijk op basis van rapporten, maar bij de examencommissie niet. Ook het aanbod van de opleidingen loopt niet gelijk.
- De verplichte aanwezigheid is voor veel cursisten een struikelblok. Toch pleiten de onderzoekers niet voor een afschaffing van de verplichte aanwezigheid. Die biedt immers ook een aantal voordelen. Het lijkt wel een goede denkpiste om verder te experimenteren met gecombineerd onderwijs, zoals het recente decreet voorziet.
- Er gaan stemmen op om de inschrijvingsleeftijd te verhogen, als tegengewicht voor de toenemende schoolse sfeer in het tweedekansonderwijs. Dit lijkt de onderzoekers niet opportuun. Dan komt de grootste groep die nu tweedekansonderwijs volgt op straat te staan en ontstaat er een hiaat tussen het voltijds secundair onderwijs en het volwassenenonderwijs. Bovendien tonen de resultaten aan dat de kans dat ongekwalificeerde uitstromers zich nog aan een tweede kans wagen, kleiner wordt naarmate ze ouder worden. Het is noodzakelijk om de 'tweedekansfunctie' op te frissen zodat er een duidelijk onderscheid bestaat tussen het gewoon voltijds secundair onderwijs en het volwassenenonderwijs.
- Er zijn indicaties dat het tweedekansonderwijs minder goed gekend is bij de bevolking dan de examencommissie. We raden aan de bekendheid en de werking van het tweedekansonderwijs te vergroten, zowel bij de brede bevolking als bij organisaties die in contact staan met ongekwalificeerde schoolverlaters.

- Oudere kandidaten van de examencommissie (vaak met werken gezinsverplichtingen) hebben het erg moeilijk om zelf het geschikte studiemateriaal te verzamelen. Het aanbieden van cursusmateriaal (bijvoorbeeld door samenwerking met de centra voor tweedekansonderwijs of het opnieuw organiseren van cursussen voor Begeleid Individueel Studeren) draagt ertoe bij dat iedereen met gelijke kansen voor de examencommissie verschijnt.

Colofon

Vlaamse overheid

Tekst

Vlaamse overheid
Departement Onderwijs en Vorming
i.s.m. de promotoren van de Vrije Universiteit Brussel

Redactie

Vlaamse overheid
Departement Onderwijs en Vorming

Productcoördinatie

Vlaamse overheid
Agentschap voor Onderwijscommunicatie

Verantwoordelijke uitgever

Micheline Scheys
Strategische Beleidsondersteuning
Koning Albert II-laan 15, 1210 Brussel

Grafische vormgeving

Diensten van het Algemeen Regeringsbeleid
Communicatie
Suzie Favere

Druk

Beukeleirs, Lint

Uitgave

December 2009

Wettelijk depot

D/2009/3241/446

Naast deze brochure geeft het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming ook tal van andere publicaties uit.

Voor een overzicht kan u terecht op de website:

www.ond.vlaanderen.be/publicaties

